

**Václav Dobiáš**

# **Fragmenty**

Přisedla ke mně v městské dopravě. Něco četla, něco jako skripta. U hradecké Fakultní nemocnice vystupovala. Šeptla spontánně nashledanou. Snad vzhledem k mým šedinám? Odpověděl jsem kývnutím. Oba jsme se pousmáli. Asi medička? Tedy asi kolem 20 let? Zatím neví, co ji čeká. Ovšem, to dopředu neví nikdy nikdo. Mně však brzy bude 80 let, takže dnes už vím, co tenkrát, v mých 20 letech, čekalo mne.

Mládí pozdravilo stáří, nikoli chytřejší stáří, nýbrž jen to, které již vědělo, co bylo, co se stalo v této malé zemi, v této křižovatce Evropy, co museli lidé prodělat...

Studoval jsem medicínu. Bylo již po tom hanebném Mnichově, byl jsem v 2. ročníku, stali jsme se již t.zv. Protektorátem! 15. listopadu 1939 se konal pohřeb Jana Opletala, který byl zastřelen SS hlídkou při zakázané oslavě 28.října. Pak skončil na klinice prof. Jiráska. Vyšli jsme za rakví od Ústavu soudního lékařství na Albertově. Po urážlivých nájezdech na průvod ze strany složek SS došlo k demonstraci proti německé okupaci. To trvalo celé odpoledne, Praha byla na nohou.

Druhý den pokračovala výuka. Měli jsme právě praktika s prof. Laufbergem. Odečítal jsem krevní obraz. To byl nadlouho můj poslední výkon. Nikdo nevěděl, co bude dál. Ale vše na nás dopadlo brzy ráno 17. listopadu 1939. Velké červené plakáty oznamovaly, že vysoké školy byly v celém Protektorátě zavřeny na 3 roky a studenti z kolejí odvezeni do koncentračního tábora Sachsenhausen bei Oranienburg. Před vchody na vysoké školy stály německé hlídky. Konec.

Nastalo zvláštní ticho. Zbylí studenti se časem rozběhli do svých domovů a byli porůznu zaměstnáni. Byl konec se studiem, a to nikoli na 3 roky, jak bylo původně oznámeno, nýbrž na celou dobu války...

Bydlil jsem u rodičů v Praze. Sám jsem byl zatčen až o necelý rok později, jako účastník domácího odboje.

## 2

Daleko později jsem byl už politickým vězněm v terezínské Malé pevnosti. Političtí vězni byli pokládáni za stejné nebo horší než kriminální. Toto byl r. 1941. Bylo jaro a ve vězení jsem byl celkově už přes 1 rok. Ten první jsem prodělal na Pankráci, zčásti v samovazbě. Byl jsem zde v Malé pevnosti umístěn na cele č. 1, a to hned za branou s klamně humánním nadpisem "Arbeit macht frei". Můj nový společník Láďa to přeložil s velkou tolerancí "Dělej práce zvolna". Láďa byl dělník z Chrudimi a později jsme se už nikdy neviděli a nic o sobě neslyšeli. Na cele nás bylo celkem 48. Pro všechny byl v koutě jen jeden turecký záchod a jeden kohoutek vody. To se však dalo v mládí nějak překonat...

Po dlouhých měsících na Pankráci mne zde zprvu udivila jakási větší volnost, venkovský vzduch, výhledy... Láďa mne vzal k zedníkům na zadním dvoře. Na hradbách-šancích obcházeli dozorcí SS se znakem smrtihlava na čepicích, Storch, Rojko a ještě zvlášť záludný t.zv. "krásný" Toni. Toniho oblíbenou hrou

bylo, že oslovil vězně otázkou: -Jak se máš?- Nezkušený vězeň v pozoru a s čepicí v ruce si nechtěl stěžovat, odpověděl, že dobře. A to byl pro Toniho signál, aby osloveného bez dalšího zfackoval. V koncentracích bylo možné všechno... Takové a další žertíky byly i zde dost časté. Velitel pevnosti Jöckel chodil s oblibou na záchody, kde kopal do zadků kluků, kteří zde konali potřebu na tureckých záchodech, a honil je do práce pro Říši! A při těchto exekucích vodil s sebou svou malou dcerku předškolního věku!

Na této cele č.1 jsem měl později společnou pryčnu s Emilem F.Burianem. Pro něho byla celá ta vězeňská scenerie asi ještě větším stresem, než pro nás. mladé studenty. Vyprávěl hodně o Déčku, o sobě, o celé naší umělecké frontě a našel zde hodně posluchačů. My, z Prahy, jsme měli většinou dobré ponětí o D 34, navštěvovali jsme skoro všechna představení. Sám večer také cvičil hru na klavír, ovšem jen na okraji obyčejného stolu. Nechtěl úplně vyjít ze cviku...

Emila jsme zapojili také do našeho způsobu pašování potravin do Malé pevnosti, což zorganizoval Mirek Sulek z našeho případu. Emil však musel nakonec pašování zanechat. Jednak byl moc známou a výraznou osobností a budil tak značnou pozornost a také prohlásil:- Kluci, já se snad z toho potentočuju, voni na mne koukají. Taky si mne pletou podle jména s Vlastou Burianem, jehož některé filmy snad i viděli. Jsem moc na očích-. Tak jsme ho "osvobodili" a pašovali jsme sami a dělili vše nadále. V té době ještě nebylo v Terezíně ghetto a leccos jsme od českého obyvatelstva tu a tam tajně obdrželi. Ghetto zde vzniklo o rok později, v r. 1942.

### 3

Nacistické věznice, káznice a koncentráky patřily k tomu nejhoršímu, co si lidstvo na sebe mohlo vymyslet. Tenkrát jsme netušili nebo nechtěli ani slyšet, že se něco podobného dělo v bývalém SSSR, že stejně strašné poměry panovaly v zajateckých táborech Japonska a jinde. Ani všechno dobře neznáme. Lidská agresivita a sadismus byly přímo povýšeny na řád a způsob jednání mezi lidmi...

Zcela zvláštní místo v celém tomto systému zaujímá samovazba, stále obávaná a svým způsobem nepřekonaná. Všechny ty prázdné dny, sám v malé cele, beze slova, bez práce, bez možnosti psát, bez možnosti mít na cele nějakou knihu, třeba jen nevinou učebnici němčiny. Vše bylo zakázané, ba i třeba si ve dne na chvíli lehnout na kavalec. Celé dny přecházet jen se svými myšlenkami, představami, nejistotami. Sem se tak hodilo to Halasovo pesimistické:- Nikde nebýti, ó nikde, ty má zemi...

Často se někteří cítili příliš ztraceni a byly i sebevraždy...

Vzpomínal jsem na minulost, na dětství, na minulé křižovatky života, na pražské dětství, na Úvaly, kde jsme bydlili blízko rybníka s hájem naproti, kde byl tehdy ještě skutečný venkov s pracujícím mlýnem, se statky i vesnickou

chudinou. Pak dojíždění do reálky do Prahy, ale po dvou letech přestěhování do Nového Bydžova a přechod do gymnázia. Zde jsem poznal skutečné maloměsto se svým kouzlem i malostmi. A zde byly prožity první pololásky...

Přecházel jsem celé ty marné dny nejasného očekávání a temné budoucnosti. V duchu jsem si přeříkával básně autorů, které jsem dávno miloval: Nezval, Toman, Seifert, Holan, Šrámek, Villon, texty Voskovce a Wericha a básníka z nejmilejších, teskného Františka Halase. Defilovali i další, jako Čapek, Čechov, Turgeněv atd...

I mně se začal svět pomalu otáčet stále dokola, nekonečný film stále se opakující v kině pro cestující. To připomínalo Feuchtwangerovu Čekárnu. Bylo to, jako když poškozená deska opakuje stále stejný úsek hry... Stále totéž: rodiče, sourozenci v dáli, několik dívek, které prošly životem, a neprošly-li, tak jsem si je v mysli znovu a znovu modeloval pro to torso života, přátelé, prožitky z letních studentských táborů... Vše bylo pryč, v daleké minulosti, pohřbeno v prošlé době. Daleko, daleko...

## 4

Tím Terezínem jsem se náhle dostal do blízkosti svého rodiště - Roudnici n.L.-, které jsem však brzy po narození opustil, když se rodiče přestěhovali do Prahy. Později jsem byl v Roudnici jen párkrát u tety a jednou u dědy v blízké vesnici. Pamatoval jsem si dobře náměstí v mírném svahu, kde kdysi měla babička byt s mandlem. Jiné dominanty byly: zámek nad řekou u mostu přes Labe, skoro pod mostem bývalo koupaliště. Vše bylo lemováno vlídným Středohořím s Milešovkou a Lovošem a s druhé strany byl dobře viditelný Říp. Pamatuji se na letní pohodu tohoto historického kraje. A teď jsem se ocitl v místě s podobnými výhledy, avšak v pevnosti z teresiánsko-josefovských dob. Sama pevnost byla nepěkná, chladná i v létě, stará, obklopená hlubokými příkopy, které mohly být v případě obranné potřeby zaplaveny vodou z Ohře. Takový byl obranný systém odpovídající tehdejší době! Ale ve své obranné funkci se - podobně jako druhá pevnost z té doby Josefov - nepoužil... Převážně sloužil jako vězení i v dobách dřívějších.

Podivnou shodou okolností jsem se daleko později stal přednostou interního oddělení v nemocnici v Josefově. Stavebně byl Josefov menší obdobou Terezína. Tak se mi po létech vrátila ta druhá pevnost z těch dávných dob...

V Terezíně jednou při práci na polích byla poblíž mladá dívka, dcera majitele pozemku. Sama mne oslovila a když se dověděla, že jsem medik, začala bájit, že by chtěla být sestrou a že by chtěla jednou pracovat se mnou v ordinaci. Jenže kde byla tenkrát má medicína, mé studium, natož nějaká ordinace! Bylo možno v dané situaci o něčem podobném přemýšlet?

V té době bylo v Terezíně ještě civilní obyvatelstvo, dále německá kasárna, německá vojenská nemocnice, město smutné, ale ještě ne změněné v ghetto. V pevnosti byla jedna cela t.zv. židovská. Zde byl mezi vězni i MUDr. Khon,

vážný, smutný, jako by si byl stále vědom těch smutných osudů, které na ně čekaly...

5 Když mne poprvé odvezli zbitého a s krvácejícím zadkem na Pankrác t.zv. antonem z Pečkárny stáli jsme chvíli vedle sebe čelem ke zdi s Milkou Skrbkovou, medicíkou z vyššího semestru. Jeden z SS dozorců se Milky zeptal:- Nenávidíte Němce?- Milka nato:- Němce ne-. Dál raději nic neříkala.

Mě pak ostríhali dohola na neskutečně ošklivé chodbě s dveřmi po obou stranách. Pak mne strčil, spíše vrazil SS dozorce do cely se slovy: -Morgen wirst du erschossen, zítra budeš zastřelen-. Nepřipadalo mi to ani nemožné, ba ani strašné. Byl jsem tak domlácen! Ani jsem to nerozebíral dál. Bral jsem to. Až hoši na cele mi řekli, že tento dozorce - Theo - to říká každému, že to jsou jeho špásy, taková zvláštní zábava!

Dále mi hoši vyprávěli, že přede mnou byl s nimi na cele Tonda Šimek, starší medik, kterého jsem také znal. Jako by mi mělo být lehčeji! Ale kupodivu, bylo to přeci jen o něco snazší, byla to jedna ze spojovacích nitek života venku... Zprvu jsem neměl na kousek večerního jídla ani pomyšlení... Ale brzy jsem se musel zabydlit, jíst vše, co bylo. Pud sebezáchovy vítězil, jako skoro vždy a tak se žilo dál v trvalé nejistotě.

V r. 1976 jsme v Jugoslávii v Bečiči na pláži potkali Šimkovu ženu. Od dob studií jsme se neviděli, až teď na pláži Jaderského moře, Emču. Ta se svým druhým manželem mne vybídla, abych jim vyprávěl celou anabázi z té doby zavření. Vyprávěl jsem... A prý abych to napsal... Tonda Šimek po válce zemřel. Od té doby jsem již Emču nikdy nepotkal. Ale to vyprávění jsem nakonec napsal... Kdysi zčásti i publikoval v jednom časopise. Jsou to tyto stránky...

## 6

Oba jsme stáli v chodbě na Pankráci, na té, kterou nás vodili k výsledům, konfrontacím, k transportům... Zde jsme také stáli coby nováčkové v srpnu 1940. Nyní byla zima 1941. Já opět vrácen na Pankrác zpět z Terezína. Stáli jsme všichni čelem ke zdi, jak jsme již dávno byli zvyklí, nebylo to pro nás nic nového. Člověk hledící do zdi nemůže tak snadno něco provést, prostě nevidí za sebe. Bylo to také vyjádření moci policie nad vězni, zvláštní druh ponížení...

Vedle mne byl náhodou Franta Jirásek, starší medik z naší party. Byl to laskavý, spolehlivý a pilný student medicíny. Pocházel od Náchodu. Šeptl mi:- Vašku, mě teď asi brzy někam odvezou. Říkali to při posledním výslechu. Vyslýchali mne všemi možnými způsoby. Nic jsem neřekl, vůbec nic. Ale ani jsem nemyslel, že to může být tak zlé, bolestivé do bezvědomí... Skutečné

mučení jako ve středověku. Dnes ani nikomu nevytýkám, že snad promluvil. Pracovat v ilegalitě s těmito následky je pro mnohé asi zcela nepřiměřený úkol. Nevím. Přesto jsem rád, že jsem nepromluvil, nikoho nepřivedl do kriminálu... Pokud někoho uvidíš, pozdravuj!-

Od té doby jsem už nikdy Frantu nespátřil. Zahynul v Mauthasenu na známých schodech do nebe. Byl označen RU - návrat nežádoucí. Daleko později jsem dostal do rukou Frantovy motáky a jejich obsah mne natrvalo doprovází. Ještě se k nim vrátím.

Byl to zvláštní, krutý svět, snad ani ne svět, spíše podsvětí, kde vládlo Gestapo. Kdosi z vězňů to nazval něco jako Onen svět, aby vyjádřil tu neskutečnost celého tohoto prostředí...

7 Roudnice se mi porůznu vracela o prázdninách. Cestou k náměstí jsem si daleko později po válce všiml ulice stoupající do kopce se jménem Libušina. Zde jsem se narodil v r. 1918, těsně po skončení 1.světové války a po vzniku Československé republiky. Dvě ženy se staly mým osudem, samozřejmě matka a moje žena Libuše. Měl jsem to zapsáno už v rodné ulici? Ale nejsem fatalista, samozřejmě - náhoda.

A teď Terezín! Takovými podivnými oklikami jsem se vracel do rodného kraje. Chtěl bych ještě poznamenat, že z Roudnice pocházel náš subtilní básník Josef Hora, který dovedl tak dobře vyjádřit naděje a smutky generace mezi dvěma světovými válkami. Moje matka jej znala ještě jako studenta...

Do obecné školy jsem chodil v Holešovicích, kde vládlo prostředí převážně chudších dětí. Rád na ta léta vzpomínám, ale ze spolužáků jsem později už skoro nikoho neviděl. Pak jsme se přestěhovali do Úval, kde jsem dokončil 5. třídu. Vzpomínám si na to, jak v létě chodila většina dětí do školy bosa, k čemuž jsme se také přidali s mojí mladší sestrou. Bylo to pro nás zvláštní venkovské prostředí, měli jsme zahradu, nedaleko rybník, kde jsme v zimě bruslili, mlýn, který ještě skutečně mlel obilí a pak hned do kopce háj. Po 5.třídě jsem začal jezdit do Prahy do reálky, kde náš prof. přírodopisu mne občas požádal, abych přivezl několik sezónních květin, které pak demonstroval. Tak jsem si osvojil něco ze základních znalostí z botaniky.

Ale ani to nebyl konec stěhování a měnění škol. V r. 1932 dostal otec zaměstnání v Novém Bydžově a bylo zde nové kouzlo malého a starobylého venkovského města. Tam jsem vstoupil do gymnázia, které právě letos v r.1998 oslaví 125. výročí svého vzniku! Tam jsem se seznámil s mnoha spolužáky, sportovali jsme a v létě žili na plovárně. Dívky se mi líbily, ale nevznikla zde žádná větší pololáska. Byli jsme ještě dětští. Vzpomínám na své dvě spolužačky, které se mi přihlásily později v Hradci. Zvláštní příhoda se stala jednou v létě, kdy si mne začala nápadně všimnout jedna dívka z nižší třídy. Nijak zvlášť jsem nereagoval. Až daleko později jsem se dověděl, že šlo o intriku mé

mladší sestry, která mým jménem vedla milostnou korespondenci s onou dívkou...

Ale ani to nebyl konec mých studijních změn. V r. 1934 byl otec přeložen zpět do Prahy a já začal chodit do Masarykova gymnázia v Křemencově ulici. Ty změny nebyly nadarmo, i když přinášely drobné svízele. Ale na můj osud to vytvořilo zásadní změny v tom, že původně zamýšlené studium elektrotechniky jsem s přechodem na gymnázium změnil a stále více jsem se začal zabývat myšlenkou na studium medicíny. To se také stalo...Ale vysoké školy byly v r. 1939 zavřené a tak jsme měli všichni tehdejší studenti skoro šestileté zpoždění...

## 8

Jsme opět v Terezíně v Malé pevnosti. Byl to skutečně jakýsi "onen svět" nebo snad nějaký neskutečný svět. Je r. 1941. Žili jsme v tomto podivném světě plném četných rozporů, museli jsme nějak žít a přežívat. "Onen svět" má více významů - nejčastěji něco jako posmrtný svět s Charónem. Když jsme jednou po válce cestovali Šumavou, našli jsme s velkým překvapením vesničku s názvem Onen svět. Snad ji tak její obyvatelé nazvali pro její opuštěnost vysoko v horách a lesích?

Pro mne znamenalo vězení, cely, samovazba a koncentráky ten neskutečný, znetvořený, negativní svět. Kdosi kdysi řekl: - budete svou celu, své vězení, svůj negativní onen svět nosit v sobě již po celý život. Je tomu tak, pokud jsme vůbec přežili... Je to zážitek, který je těžko sdělitelný...

Ale museli jsme žít. A byly i chvíle, kdy jsme nemohli být stále střeženi, takže jsme si sdělovali často večer své životní zkušenosti, vyprávěli o dívkách, žertovali jsme. Oživila nás také samozřejmě přítomnost a velké zkušenosti E.F.Buriana. S ním zde defilovali jednotliví herci a herečky z Děčka, ale i Voskovec a Werich, Ježek, Honzl a umělci z řad básníků a spisovatelů, jako Nezval, Halas, Holan, Neumann a jiní..

Tak jsme blíže poznávali mnoho našich výrazných umělců i s druhé strany, ze soukromí a viděli jsme, jak i velcí umělci mohou být docela malí v obyčejném životě. Byla mezi nimi i konkurenční hašteřivost, nenávisť, pomluvy, nevěry a pod. Tak byl často evokován ten zmizelý svět, který jako ztracený paprsek letěl dál vesmírem - bez ohledu na Hitlera, na Malé i velké pevnosti, na ten celý neskutečný svět násilí. Vrátime se? To jsme ještě ani nevěděli, že -i když se snad vrátíme- nedáme ten nový život už nikdy úplně dohromady, že nastane nová podivná skutečnost, nové krvavé zlo, a to tentokrát pod vlajkou humanity, což oklamalo mnoho lidí.

E.F.Buriana pak náhle odvezli s transportem někam daleko až k Baltu. Navštívil jsem ho po válce v Děčku, v tom chaosu poválečné doby. Ale bylo vidět, že už je Emil opět v plné práci, neměl na mě už čas... Už jsem ho později nevyhledával...

Později i mne odvezli zpět na Pankrác. Za námi zůstalo historické město Terezín. Brzy mělo opět vstoupit do děsivé historie holocaustu...

## 9

Jan Opletal byl starší medik těsně před promoci, pocházel z chudé moravské rodiny. Bydlil v Hlávkově koleji. 28.října 1939 byl postřelen na Václavském náměstí při zakázané tiché oslavě našeho bývalého československého státního svátku. Zemřel asi za 2 týdny na chirurgické klinice prof. Jiráska. Pohřeb se tedy konal 15. listopadu se všemi událostmi a následky, které propukly pak 17.listopadu, jak již bylo napsáno: demonstrace, noční odvoz studentů z kolejí do Sachsenhausenu - koncentráku u Oranienburgu, a následné zavření vys. škol. Při této příležitosti vzniklo několik paradoxních situací. Tak např. jeden náš medik odjel na Moravu na Opletalův pohřeb, takže unikl té noční exekuci na kolejích a zůstal po celou válku doma. Ale slyšel jsem i o opačném případě, kdy hotový vysokoškolák po promoci si zajel do koleje pro věci, přespával u kolegů a byl z postele odvečen s ostatními do Sachsenhausenu. Nacistům a K.H.Frankovi šlo hlavně o zastrasování národa ve velkém.

Později přišly i další zločinné události. Bylo to zvláště stanné právo při nástupu nacistického zločince Heydricha do úřadu říšského protektora a po poměrně krátkém období jeho "vlády" opět stanné právo po atentátu na Heydricha, který na následky zemřel. Nastaly krvelačné popravy... Byl jsem v té době již v káznici v Halle-Saale a pracoval jsem na povrchových dolech. Někdo nám na grubě v těch dnech významně pohodil české noviny. Pracovalo tam tehdy mnoho nahnaných cizinců, mezi nimi též více Čechů. Dostal jsem se k těm novinám, kde byly celé řady popravených za "schvalování atentátu na Heydricha". Tu náhle čtu mezi popravenými i jméno svého otce: František Dobiáš z Prahy 7. Nevěděl jsem, je-li to pravda. Později se vyjasnilo, že šlo o náhodnou shodu jmen.

Také jsem se později dověděl, že pro schvalování atentátu byl popraven i Imrich Stern z našeho případu. Pobýval stále ještě v Malé pevnosti v Terezíně. Imrich si prý svou popravu přečetl ještě ráno v novinách, ke kterým se dostal. Pak pro něj přijel anton, odvezl ho přímo na popraviště. Tak se plnily jakési kontingenty popravených, předem určených Gestapem. Ber, kde ber, počet se musel plnit.

Až daleko později jsem pochopil strach, v kterém žili lidé za Stalina, co to byly Gulagy, co to bylo NKVD atd. Jak se zločiny podobají jeden druhému. I zde se jednalo pod heslem kolektivní viny!

Ale brutalita ani po válce neutichla. Na mnoha místech země se bojuje, dochází ke genocidám, různé armády, mafie a pučisté se postupně dostávají k moderním zbraním, tím hůře. Ale i na prodeji zbraní se asi dobře vydělává! Je to jakýsi začarovaný kruh, lidi jsou hubeni dál. Země je přelidněna, agresivita roste



v malém i ve velkém... Jaké OSN dokáže takové problémy řešit? Bude mít lidstvo vůbec někdy takové schopné OSN?

## 10

Je červen 1998. Právě jsem přijel z Hořic, kde moje Libuše zastupuje jičínského primáře v jeho alergologické ordinaci. Oba máme štěstí, žena takto zastupuje pravidelně, ač jí již bylo 76 let, já také ještě častěji zastupuji v ordinacích internistů. Máme pocit, že tak se nám daří nahradit ta léta, která nám byla německou okupací upírána zavřením vysokých škol. Ty školy byly v. r. 1939 po 17. listopadu zavřeny původně na 3 roky, ale ani to nacisté nedokázali dodržet, neotevřeli je již vůbec až do konce války...

Ale k těm Hořicím. Procházím kolem Milety, někdejší Mautnerovy továrny na kapesníky a jiný textil. Mautnerovi měli dva syny, oba dojížděli do gymnázia do Nového Bydžova. Tam jsem je poznal a pamatuji se, že jsme je jednou nebo dvakrát navštívili na kolech. Byli jsme pohoštěni tradičními hořickými trubičkami a čajem. Byl s námi také jiný žák z gymnázia, Béd'a Zeman. Bylo to na podzim r. 1933. Béd'a měl maminku Němku, byla již vdovou. Ale příběh teprve začíná. Po letech jsem se dověděl, že celá Mautnerova rodina s oběma chlapci byla zahubena v Osvětimi... Béd'a se dal do služeb německé policie - nevím - snad zahynul někde za války. Celá rodina byla později přímo posedlá nacismem, zvláště též matka, ač mrtvý manžel a otec byl Čech. Ne, ty události, rozpory a tragédie nevymizí ještě dlouho, svět se z toho všeho snad nikdy úplně nezotaví. Všechno to zlo, které se dostalo na svět zvláště za druhé světové války se může opakovat, už na světě bylo, nebude proto vnímáno jako něco zcela nevídaného. Osvětim, plyn... Což nejsou nové nápisy s návody, koho opět posílat do plynu? Skoro na každém kroku narážíme na ty kruté činy a události...

A ještě jdu dále k nádraží v těch Hořicích kolem domu jiného spolužáka - ještě z obecné školy v Praze, Karla Neumana, dnes již nebožtíka. Byl zde více let primářem gynekologického a porodnického oddělení. Měl složitý osud pro svůj t.zv. neárijský původ. Poslední třídy gymnázia musel přerušit, neboť škola byla "neárijským" za nacistů zakázána. Pak se dostal přes Terezín do Osvětimi. Přežil. Nakonec se mu podařilo utéci z transportu smrti a byl osvobozen Američany. Pak vše ve studiu dohnal a oba jsme se setkali po válce na medicíně a později na Lékařské fakultě v Hradci Králové. Pak nakonec vzal primářské místo v Hořicích. Dokonce rodil jednoho našeho vnuka.

Ty události jako by se připomínaly stále... Ani za více než 50 let nejsou zahojeny. Všechno to zlo žije v nějakých formách a připomínkách stále s námi...

## 11

Když jsem dojížděl před válkou z Úval do reálky v Praze 1 - Dušní, vozil jsem různé květiny na hodiny přírodopisu, jak jsem již psal. Chodil jsem je hledat

převážně do Králičiny, což byl krásný lesík s loukou a čirým potokem uprostřed s rybami, raky, okolo poletovaly krásné vážky. Bylo tam živo květinami i živočichy, zvláště motýly. Tam vznikla má láska k botanice a některé základní znalosti jsem si podržel natrvalo. Zvláště jsem si oblíbil drobné cibuloviny, ale těch rostlo v těch místech dosti málo, bylo jich však plnou na zahrádkách. Sněženky, bledule, ladoňky, modřence, ozdobné česneky, tulipány, narcisy, hyacinty, lilie, dále i hliznaté jako krokusy, ocúny a jiné. Byla to pochopitelně i zásluha mého profesora přírodopisu, Dr. Salače. Příroda byla tehdy ještě místy skoro panenská, bohatá. Jednou ke konci války jsme navštívili ten kout s Libuší a oživil si ta stará místa. Dnes vede podle Králičiny hlavní silnice na Český Brod a Kolín, z Králičiny zbyl malý, ne moc čistý zbytek s nečistým potokem. Kam spěje lidstvo? Nebude-li dbát o přiměřené zatížení životního prostředí, o téměř bezodpadovou produkci? Jak tohle všechno může dopadnout, začne-li se o tom všem přemýšlet, až už bude pozdě?

Ale ještě jedna vzpomínka na ta léta kolem r. 1931. Vlakem jezdil do Klánovic Sergěj, syn ruských emigrantů. Matka byla zubní lékařkou. Trochu jsme se znali, ale jen tak od vidění. Osud nás však později spojil, neboť jsme se oba ocitli v Novém Bydžově. Pamatuji se na to léto, kdy jsme společně zkoušeli různé skoky do vody, plavali různé styly... Měl krásnou starší sestru, v které jsem jaksi viděl Annu Kareninu. Ten čas uběhl, byla to léta 1931, 1932 a 1933. V r. 1934 jsem již odešel zpět do Prahy... Pak jsme se dlouho neviděli, až ...

Až přišlo nečekané setkání na nečekaném místě a za zlých okolností v r. 1941 v gestapáckém antonu, když nás vezli od výslechů z Pečkárny na Pankrác. Náhle byl vedle mne Sergěj! Jaká nečekaná náhoda na takovém místě. Ptal se mne šeptem - za co? - Za odboj proti Hitlerovi - odpovídám. A ty, Sergěji? - Odpovídá šeptem: -Já proti Hitlerovi, ale i proti Stalinovi!- Po chvíli dodal: - A co dělá tvá sestra Jitka?-. Jistě se mu tenkrát v tom raném věku líbila.

Tím vše skončilo. Nikdy jsme se už neviděli, ani nic o sobě navzájem neslyšeli. Kde a jak asi skončil Sergěj? Nikdy, ach nikdy už více ... Jak ta pomíjivost všeho je vyjádřena v Máchově Máji!

12 - Mílu utahali - stačil mi ještě pošeptat Franta stále obrácen ke zdi pankrácké chodby - promluvila, ale to vyšetřování bylo opravdu nelidské s velkým i zahanbujícím tělesným mučením. O duševním ani nemluvě -. Mílu utahali a tak jsem byl zatčen i já i moje malá skupinka: Marie, Líza a Ludvík, všichni bývalí medicí. Ludvík byl mým spolužákem z gymnázia a jeho strýc byl známý moderní malíř- v té době již zemřelí- Rudolf Kremlička. U Kremličků doma měli mnoho jeho prací a s Ludvíkem jsme podnikali různé výzkumné cesty do moderního umění všech možných směrů. Naštěstí byli všichni 3 do jednoho roku propuštěni a po válce jsme všichni dostudovali lékařství. Jak již bylo řečeno, Mílu utahali, nastala smutná doba konfrontací. To Míle nelze dobře vytýkat, bylo to kruté, jen to konstatuji. Míla byla ještě s posledními

studenty promována na doktorku, MUDr. Stihla to právě před zavřením českých vysokých škol. Pak, až ke konci války zahynula v koncentráku Ravensbrück. O Ravensbrücku jsem se hodně dověděl v r. 1947 od norské spisovatelky Solveig Haugan, která tam byla také zavřená. Náhodou jsme spolu cestovali tenkrát do Paříže. A ještě později jsem se dověděl v r. 1961 v Moskvě od norské výpravy, že Solveig zemřela na leukémii. Později po válce jsem Ravensbrück navštívil, stál u krásného jezera s okolním lesem. S Mílou jsme se ještě vídávali při výsleších, jakož i s jinými lidmi z našeho případu. Zahlédli jsme tenkrát v Pečkárně i čerstvě zatčeného E.F.Buriana, E. Urxe a jiné.

Hned z kraje byla s námi zatčena také Květa Mejdřická, která si nedávno vzala za manžela našeho dobře známého Lojzu. Byla těhotná. Mlátili ji stejně jako všechny ostatní. Nakonec ji pustili k porodu na krátkou dobu domů, pak musela znovu nazpět. Byla zavřená až do konce války v Osvětimi. Svého syna spatřila až po válce ...

Ona i Lojza byli hlavními organizátory letních táborů studentské organizace Mladá kultura. Tábory bývaly na Slovensku, a to na Oravě v r. 1937, pak u Pribyliny pod Kriváněm v r. 1938. To jsem již měl po maturitě a chystal se na medicínu. Pak přišel Mnichov, nato t.zv. Slovenský štát a bylo po Slovensku. Slovensko! Prošel jsem ho hodně pěšky, poznal jsem ten půvabný prostý kraj, tak silně spjatý s přírodou. I noci jsme trávili s kamarády ve spacácích venku, takže jsme to měli ze všech stran, se všemi půvaby i strachy, a to hlavně v noci z volně pobíhajících psů poblíž vesnic. Na táborech to již bylo lepší, spali jsme pod stany s dřevěnou podsadou. Na těch táborech jsem se seznámil s Jiřím Hájkem, s Josefem Kainarem, s Jiřím Ortenem a s dalšími studenty z Čech i Slovenska...

Na tom posledním táboře na Slovensku - pod Kriváněm u říčky Bělé - jsem se seznámil s Věrou a stali se regulárními milenci. O rok později, to již byl t.zv. protektorát, jsme byli s Věrou na posledním, již bezejmenném táboře u Rokycan u řeky Mže, v místech soutoku se Střelou. To byl úplně poslední náš tábor, více t.zv. neárijských příslušníků již odjelo do emigrace s rodiči, pokud se jim to podařilo. S Věrou jsme prožili několik krásných měsíců, ale později se tato první láska rozbila, jak to často bývá, a to hlavně mojí vinou. Vše mi náhle hroutilo: studium, Slovensko, cestování. Byl to čas bez perspektivy. Byl jsem vykolejený a začal hledat nové perspektivy v této neutěšené situaci. S Věrou jsme se nerozešli v konfliktu, nýbrž klidně. Ale o to méně ji to asi nebolelo. Odešla, byla smutná, plakala. Později jsem si uvědomil oč snáze se lidé rozejdou v negativním konfliktu, v afektu, kdy si dokážou říci mnoho nepěkných slov, jako kdyby se neměli nikdy rádi. Nevím...

Až vše vyřešilo Gestapo!

**13** Ještě k Novému Bydžovu. Bylo to nezapomenutelné okresní město, něco jako Poláčkovo Okresní město nebo Škvoreckého Kostelec - Náchod. Poněvadž

mne osud zavedl do Hradce Králové, do jehož okresu patří i N. Bydžov, zastupoval jsem v nemocnici i tam několik týdnů. Poznával jsem dokonce i některé starší občany, známé z dob mého mládí. Bylo to v letech 1978-1993.

O prázdninách jsme s kamarády začali cestovat po vlasti, na Moravu i Slovensko, tak mi zůstalo v duši všechna ta kouzla krajů, měst a vesniček. V r. 1934 jsme se dvěma spolužáky byli také v Orlických horách, prošli jsme hřebenovou cestou od Náchoda, přes Velkou Deštnou až do Říček.

Zapamatoval jsem si ten zvláštní klín hor, kde pramenila řada menších potoků, ty se slévaly do Říčky, která protékala pěkným Julinčíným údolím a vlévala se do Zdobnice. Už ty názvy! Obyvatelstvo bylo německé a za Hitlera zabrané jako Sudety. Nadarmo byly pohraniční bunkry! Kraj svědčil o tvrdém životě bez elektrického proudu s kamenitou půdou.

Nevěděl jsem tehdy, že se Říčky stanou našim rodinným osudem. Po válce jsme tam koupili chalupu, která se stala pro celou rodinu útočištěm ve volných chvílích, děti tam měly blíže k přírodě a místo se stalo jakýmsi "babiččíným údolím" pro všechny, později i pro vnoučata a pravnoučata...Po čase, kdy už jsme poznali řadu světových metropolí, moří a hor, jsme se vždy rádi vraceli do klínu našich hor...

Sbohem, má okresní města, vesnice, vy svědkové našich smutných dějin. Sbohem toulky těmi kraji, mé studentské letní tábory i pozdější kempy již s rodinou, kéž zůstanou vzpomínky natrvalo. Už vás všechny ani nestihnu.. Zůstanou jen některá města a místa a mezi nimi natrvalo Říčky.

Je červenec 1998. Sedíme před chalupou v podvečer. Babočky admirálové, paví oka i babočky kopřivové již opouštějí naše zlatohlavé astry a zase sem vstupuje několik vzpomínek z té dávné-nedávné doby. Když Hitler napadl z ničeho nic Rusko, byl teplý sluneční den. Bylo to v noci z 21. na 22. června 1941. V Terezíně jsme celý den museli stát v tom horku na apelplacu a poslouchat to vychloubání nacistů v rádiu. Většina nás vězňů byla přesvědčena, že Německo si tímto krokem podepsalo svůj smutný konec, pád! Naši SS dozorcí zpívali, opíjeli se radostí. Nevěděli, co vlastně oslavují...

Bohužel nepřicházel ten pád tak rychle, jak jsme si přáli. Němci vyhrávali a postupovali hluboko do Ruska. Vzpomněli jsme i Napoleona, který nakonec prchal inkognito poražen od Moskvy. I Němci tak dopadnou! Ale my jsme museli ještě dlouho čekat, a byla i období skepse.

Čekali jsme měsíce, pak i roky, ale stále jsme věřili v porážku tohoto zblázněného Německa!

## 14

Jednou z jara 1941 jedeme opět k výslechům antonem z Pankráce do Pečkárny. Seděli jsme na dvou lavicích podél postranic a post stál rozkročen před zadními dveřmi. Než zaujal své postavení, bylo možno vždy prohodit

šikovně pár slov, někdy jen obecných, o politické situaci, válce atd., jindy bylo možno slovem ovlivnit i osud člověka při výslechu.

Jednou jsem po dosednutí spatřil svou bývalou dívku, Věru. Byl jsem překvapen, vždyť o ní nepadlo při výsleších ani slovo! Rychle se jí vyptávám... Udal ji vlastní otec, když se rozváděl s matkou. Dcera byla při matce a on - otec!- ji u soudu udal, že měla ilegální politické styky se mnou, že jsme u nich na zahradě zakopali zakázané knihy ...To byla pravda. Vše bylo předáno českým rozvodovým soudem Gestapu. Věru jsem v antonu rychle instruoval, že politice nerozumí, že vše dělala jen na můj popud, ona že ani nebyla nijak informována o celé činnosti... Ať všechno, co jde, svede na mne, aby se dostala brzy ven...

U výslechu mne znovu "pérovali", že jsem vše nepřiznal, zvláště ty zakopané knihy. Já tvrdil, že Věra je ve všem nevinně. Naštěstí jsme vypovídali shodně. Poslední otázka byla: - A taky jste spolu spali? -. Jako kdyby to teď bylo to nejdůležitější! To bylo mimo protokol. Nakonec vše dopadlo pro Věru dost dobře, dostala se po několika měsících domů...

Po válce byl pro tuto zradu souzen Věřin otec. Dostal víceletý trest. U soudu jsem ho viděl brečet!

Přešla léta. Já působil tehdy právě v té druhé pevnosti - Josefově. Byl r. 1967. Měli jsme nějakou odbornou schůzi v Ústřední vojenské nemocnici ve Střešovicích v Praze. O přestávce mne vyhledala jedna ze sekretárek se smutnou zprávou, že Věra zemřela na rakovinu prsu. Byla v té době zdrav. sestrou v ÚVN a kamarádila s touto paní. Prý vždy velmi vzpomínala na svou první lásku, na mne. Snad nebyla v manželství moc spokojená. Měla 2 dcery...

Tak častý osud prvních lásek! Tak často se rozcházejí, ale tak trvale bývají vryty do našich duší!

**15** Vraťme se ještě do r.1938. Hitler již začal jasně vyhrožovat ČSR, že bude požadovat Sudety. Byl podzim, teplý a příjemný. ČSR dvakrát mobilizovala, v květnu a na podzim. Ale to už se blížil Mnichov se selháním velkých demokracií, Francií a Anglií. Omluvily se někdy později? Jestli, tak nějak nenápadně, nic většího jsme neslyšeli.

Naše třída v době první mobilizace maturovala. Já jsem se v té době hodně zajímal o literaturu, dokonce jsem byl vyzván našim češtinářem, starším milým profesorem, abych nadiktoval odpovědi na maturitní otázky z moderní české literatury. Byl jsem ve svém živlu... Přesto jsem se nakonec rozhodl pro medicínu. Posléze ke konci svého života musím říci, že asi správně. V literatuře byla humanita jaksi propagovaná, v medicíně realizovaná.

Zápis na vysoké školy byl o měsíc pozdržen právě pro všechny ty události po Mnichovu. Byl trochu chaos, mnoho Čechů se stěhovalo ze Sudet a hledalo zde byty a zaměstnání. Pak došlo konečně k zápisu, vznikla t.zv. 2. republika a už tu byl stanoven numerus clausus pro židovské posluchače, zatím však z nařízení

našich úřadů! Ta píle! Děkanem byl tehdy prof. Laufberger, numerus clausus se realizoval. Je zajímavé, že rok nato - to už byl t.zv. protektorát - byl děkanem prof. Hájek a ten všechny t.zv.neárijce přijal, a to bez ohledu na úřady a protektorát. To byla v dané situaci odvaha, kterou později projevili i v Katyni, kam ho pozvali Němci mezi jinými prof. soudního lékařství. I zde obstál: popsal mrtvé osoby bez spekulace, kdo byl viníkem. Prof. Hájek byl skutečný demokrat a nebál se. Jeho syn byl mým spolužákem z gymnázia a nyní i z medicíny.

Jenže vše trvalo krátce. Blížil se pohřeb Jana Opletala a zavření všech českých vysokých škol, jak už bylo vylíčeno. V Praze zůstaly jen německé vysoké školy, které plynule pokračovaly ve výuce a které zde byly nepřerušeny již z dob Rakouska. Tam jsme ale my nesměli...

Než mne zavřeli, pracoval jsem v Kooperativě, kde byl zaměstnán také můj otec. Tehdy nás přijali více studentů, mezi námi byli tehdy např. Zikmund a Hanzelka, pozdější cestovatelé a spisovatelé.

Pak zavřeli i mne. Pamatuji se dobře na ten den, kdy mne pozvali k p. tajemníkovi. Ten mne přijal. Byl bledý a dva přítomní muži mi ukázali odznak Gestapa a že jsem zatčen. Pak mne Mercedesem, jak jsem si všiml, odvezli do Pečkárny v Bredovské ul. Tam jsem spatřil mnoho svých známých z ilegality. Jako na schůzce... Ale právě tady se naše cesty rozcházel po stezkách, z kterých se mnozí již nikdy nevrátili...

Byl 10. srpen 1940. Mně ten den měla začít první dovolená. Začala divně. Bylo krásné léto na cesty, na koupání. Toto bylo však neskutečné sbohem! Pečkárna, Pankrác...

## 16

Na podzim 1941 mne transportem ještě s jinými vězni odvezli do Budyšina-Bautzenu. Nejprve se nám z vlaku podařilo tajně objevit směr jízdy, když jsme spatřili nádraží v Roudnici n.Labem. Jedeme tedy na sever, asi do Drážďan? Opravdu jsme stáli nějakou dobu v Drážďanech, mne však pak přesadili do vězeňského vozu s mřížemi a konečná stanice byl Budyšín. Tam jsem se opět ocitl v samovazbě. Přes den jsme tam odstraňovali staniol od papírků, což byly obaly cigaret, bonbónů a pod. To byl sběr surovin za války. Bylo lepší něco dělat, než jen stále přemýšlet naprázdno. Vysoko položeným okénkem jsem viděl a slyšel dost často létat hlučná letadla na východ.

Jednou při povinném sprchování na nás vyzvídal dozorce podivnou slovanštinou, nemáme-li vši, nebo jiné vyrážky a pod. Byla to lužická srbština, která však jinak byla za nacistů zakázaná.

Večery byly vyhrazeny vzpomínkám na domov, spolužáky, kamarády, dívky, krajiny... Bylo to vždy s trochou nostalgie, která nás v takových chvílích o samotě doprovází. Byl jsem již předán justiční správě, což bylo slušnější, než v zařízeních Gestapa. Večerní chvílky navazovaly na minulost, vyvolávaly pocit

sounáležitosti s blízkými, že někam ještě patříme, že jsem ještě pro někoho. . Jsou to takové večerní pocity, kdy na člověka doléhá ještě víc samota v trvalé samovazbě. Snášelo se to skutečně špatně. A k tomu byl podzim, snad podle Halase: Podzime, ve své tesklivně, jen na mne dolehni...

Ale byla zde i možnost půjčovat si německé knihy! Většinou to byly zcela lehké slad'áčky, ale kupodivu to trochu fungovalo jako spojité nádoby se životem venku. Četl jsem, prožíval dokonce ty prostinké příběhy lásek, utrpení žen atd.atd. A také to byla němčina, v níž jsem se nijak neodmítal stále procvičovat...

Pak už přijdou Drážďany a soud ...

## 17

-Kam jdeš, kdy přijdeš, vrátíš se? Ne, já se nevrátím... Padá do oken světnice denně šedivý dým vlaků, jež šumí na trati... A za večera roj jisker mne s sebou uchvátí...- A dále: -můj starý zaschlý kalamář, nestačí popsat cest, které za okny prožívám..- To jsou úryvky veršů JiříhoValji, kdysi ze Studentského časopisu. Takové věčné, které mne stále doprovázely, ale nutno říci, že jsme snad všichni v koutku duše věřili v zázrak, že se snad přeci jen vrátíme...Ta naděje, která patří do posledního okamžiku k životu. S nadějí se i umírá...

V zimě 1941 jsem byl převezen k soudu do Drážďan. Tam jsem se seznámil a později chodbařil s Dr. Budínem, takto chirurgem z Bulovky. Jeho nadšení pro medicínu bylo až nakažlivé. O mnohém jsme spolu mluvili a leccemu jsem se u něho i přiučil.

Zde jsme měli jeden čas spojení na německého vojenského vězně, který chodbařil na jejich zvláštním oddělení. Výměnou za svetry a jiné oděvní součástky nám pašoval chleba, kterého měli na rozdíl od nás dost a dost. Pak jsme ty potraviny dělili mezi naše spoluvězně. Ten chodbař byl jasně nacisticky orientován a byl zřejmě přesvědčen o německém vítězství. Němci byli již daleko v Rusku a stále postupovali. Budín mu vysvětlil, že je to klamné vítězství, že to je začátek konce t.zv. Třetí říše. Nechápal, to bylo mimo jeho obzor. Ale nebyl udavač, alespoň tady ve vězení ne. A tak si asi onen voják pak vše musel dodatečně srovnat v hlavě, pokud na to měl vůbec čas. Trestaní vojáci byli obyčejně po odpykání trestu posíláni na východní frontu.

A ještě jiný příběh z tohoto vězení na Mathildenstrasse, kterou později prakticky celou zničily kobercové nálety v únoru 1945. My s Budínem jakožto chodbaři jsme shromažďovali a pytlovali přebraný odpad kůží. Naši na celách celý den přebírali zbytky kůží na odpad ještě použitelný a již nepoužitelný. Tou chodbou chodili také lidé k soudu, museli tam někdy i chvíli čekat. Jednou jsme spatřili dvě dívky, v kterých jsem poznal ženy z našeho případu. Byla to Ela a Jarmila. Byl tu okamžik, kdy jsme s nimi mohli promluvit. Budín skočil pro nějaké jablko a chléb z naší cely a já zatím mluvil krátce o osudech naší party. Bohoušek se pak ještě zeptal, jestli nepotřebují něco vzkázat domů. On měl

dobré spojení přes jednoho spolehlivého dozorce. Jarmila prosila, aby jí z domova sdělili, co je s matkou, která dlouho nepsala. Později se dověděla, že matka je v nemocnici s rakovinou. Několikrát ji navštívila Dr. Budínová, Jiřina, Bohoušková žena. Dokonce byla prý nápomocná v léčbě, takže matka tolik netrpěla.

Daleko později, již po válce jsem se s Jarmilou setkal v Hradci Králové. Vzpomínala na ono jablko v podzemí. Dodatečně jsem se dověděl, že Ela, vlastně Helena se sama šla udat na Gestapo, když se dověděla, že celá, skoro celá parta vybuchla. Tak si myslila, aby ti zatčení netrpěli i kvůli ní. A poněvadž byla t.zv. neárijka, putovala po trestu do Osvětimi. Přežila. Byla provdána za p. Závodského, který byl pak po válce popraven v t.zv. spiknutí kolem Slánského!

Kolikrát jsem vzpomínal na ten něžný okamžik před soudem obou dívek, bylo to vše, co si mohou lidé dát v takovém okamžiku... Zanedlouho nato jsem šel stejnou cestou k soudu i já ...

## 18

Nechci opakovat všechny krutosti týrání, s kterými jsme se setkali. Bylo to již opakovaně popsáno a bude to ještě dlouho stát jako neskutečný krutý sen před více generacemi... A přitom nové a nové krutosti se na mnoha místech světa obnovují. Lidstvo snad dosud čeká na své skutečné zcivilizování a zkulturnění...

Chtěl bych teď malou drobnokresbou znázornit, jak jsme existovali v té bizární skutečnosti, v které život musel jít nějak dál, pokud ještě existoval. Také bych chtěl zdůraznit, že většina z nás nebyla nějakými zvláštními hrdiny. Hrdinství bylo jen tam, kde bylo nutno něco zapřít, upravit jinak pro gestapo, aby se jiným alespoň trochu ulevilo, aby byli případně vůbec ušetřeni zatčení. Byl to náš osud, osud naší generace.

Povahy se neměnily ve své podstatě, kdo byl prudký, zůstal i zde prudkým, kdo byl družný, byl i zde družný, statečný statečným atd.

Hlavním úsilím nás politických bylo neztratit lidskou tvář, což bylo často v daných podmínkách těžké. S německými spoluvězni jsme se snášeli dobře, zvláště s politickými. Je však s podivem, že i mezi kriminálními vězni jsme našli často docela dobré přátelství. Přirozeně ne se všemi. Byli i vysloveni moral insanity. A co mezi dozorci a jinými jinak nadřazenými lidmi, našlo se i tam zrno lidskosti? Kupodivu našlo. Tak ještě na gestapu po skončeném výslechu jsem žádal komisaře, zda bych mohl poslat rodičům lístek. -A proč?- -No, jsou to rodiče a sourozenci-, špitl jsem. Tu se sekretářka otočila od psacího stroje se slovy: -Lass' ihn doch schreiben-!. Tak mne skutečně nechal napsat korespondenční lístek s pozdravem domů. Přeci jen v ní bylo asi něco ženského. To bylo ještě v r. 1940. V témž roce nás nějakou dobu vodili z Pankráce na různé práce, zvláště stěhování a třídění různého nábytku. Bylo to Smečkách v jednom domě v suterénu. Tam se v šachtě pod výtahem několikrát objevila



Hanka, dívka Ludvíkova, který byl v našem případě také zavřen. Okénkem byl prostor spojen s naším záchodkem. A tak nám Hanka leccos sdělila, naše rodiny upozornila, kde jsme a kdy nás mohou vidět, když nás večer odváželi nákladákem domů. Byla to odvaha i Hanky, i té domovnice, která ji tam pouštěla. Tak jsme se letmo několikrát viděli s jednotlivými rodinnými příslušníky.

S námi chodil vždy nějaký SS post. Několikrát s námi byl v SS uniformě s nevelkou šarží mladík, který s námi mluvil česky. Otevřel se nám zcela, byl z Brna, k SS nechtěl, ale v té době si je už vybírali sami. Opakovaně nám nosil chleba a konzervy. Mluvil česky zcela bezvadně. Studoval v Brně techniku. Říkal, že rád mluví česky, ale v téhle uniformě? Kdo by se s ním bavil? Jednou jsem ho viděl na Pankráci, jak se nabídl dozorce, že to, co chtěl na nováčkovi německy, že to přeloží do češtiny. Ten druhý odpověděl, že všichni budou rozumět německy i bez toho. A na potvrzení toho, hned nového vězně zřadil...

**19** Chtěl bych uvést ještě několik různých setkání. V Terezíně v r. 1941 bylo známo, že vedoucí dozorce dílen, ač také SS, byl slušný. Říkával: - Když přijde velitel tábora (Jöckel), budu na vás všelijak trochu i křičet, ale otloukat si vás od něho nedám! - . Po osvobození byl tento dozorce propuštěn, tolik měl svědectví, která mluvila pro něho!

Později v Halle-Saale na dolech v r. 1942 na mne dorážel jeden z civilů, německý dělník ze Sudet: - Tak co, Wenzel, kde máte svého Beneše? Měl asi plán, ten eroplán, co s ním odletěl do Londýna? -.Ale ostatní horníci, říšští Němci, se do něho pustili, ať mě nechá na pokoji, že to není jeho záležitost, raději ať se zeptá, jestli se mi aspoň trochu vede a pod..

V téže době jsem se také setkal s dvěma mladými německými dělníky - civily, kteří se mne opravdu ptali, jak se mi vede. To už se blížil leden 1943 a s tím desetileté "jubileum" Hitlerova uchopení moci. Mezi některými německými vězni se čekala snad nějaká amnestie. Ale oni dva pravili, že nejde o žádné jubileum, snad jen pro Hitlera a jeho smečku, ale pro lidi, obyčejné lidi nikoli! My ne, my nikdy! Předtím ztišili hlasy a rozhlédli se, neboť i stěny mají uši...

Ženy v kuchyni, kam jsem občas jezdil pro polední kotlík s jídlem pro celé naše Grubenkomando, byly vesměs skoro neopatrně přátelské a zkoušely nám tajně i přidat. Některé měly své muže a syny již v zajetí nebo mrtvé...Byli to přeci jen ženy s měkkým srdcem.

Z těch dolů ještě jeden zvláštnější příběh. Kráčel jsem jednou do kuchyně opět pro jídlo. Jdu kolem bagru - v těch svých vězeňských šatech - kde pracovala skupina francouzských zajatců s civilním mistrem. Francouzi v té době už neměli zvláštní strážce, bylo tam už po válce. Ten mistr mne náhle zastavil, kam že jdu. Měl na klopě velký odznak s tím nepěkným křížem. Když jsem mu vše vysvětlil, řekl, abych počkal, že si to ověří u mého dozorce, a odebral se k

telefonu. Čekal jsem a zatím trochu mluvil s těmi přátelskými Francouzi. Když mě pak zase propustil, pokračoval jsem dál... Potkal jsem ještě hlídanou skupinu s označením EL -Erziehungslager-. Jejich dozorce ihned na mne namířil pušku a halt, kam jdeš! Když jsem vše vysvětlil, propustil mě, ale zdálo se, jakoby s určitou nedůvěrou. Asi za 2 dny došlo k havárii bagru. Byl to velký bagr, převrátil se na ujíždějícím uhelném podkladu. Ten můj pozorný nacista, mistr, zůstal pod bagrem mrtev! Francouzi se zachránili, všichni. Jakoby: tak svět odplácí? Náš dozorce komentoval tuto příhodu suše: Für einen Tod, für anderen Brot, pro jednoho smrt, pro druhého chléb!

Tak byl i zde život vícebarevný, nejenom úplně černobílý...

**20** Po válce jsem se dostal k motákům Franty Jiráska, který byl z našeho případu, později byl zavražděn v Mauthausenu. Jeho dívka mi zapůjčila ty motáky k event. publikování. Byly odesílány skryté v obrubách prádla, které jsme posílali z Pankráce domů k vyprání. Tam jsme byli ve vyšetřovací vazbě Gestapa v civilních oděvech - bez opasek a obsahu kapes kromě kapesníku. Žádný papír, žádná tužka, psaní bylo tajné.

V jednom z prvních motáků Franta píše: - Ve čtvrtek (1940) chytli ještě Spitzera a Sterna. Já jsem měl u sebe 60 letáků a blány na nové číslo k cyklostylování. Se mnou si dali tedy nejvíc práce. Byl jsem bit rákoskou až do omdlení, fackován a pod... Tak to šlo v jednu kuse od 5 do 9 hodin večer. Pak mne odvezli a druhý den začalo vše znova. Když ze mne nic nevytloukli, začali strašit zastřelením. Začali i slibovat. Pak zase bili... Pak že mne oběsí. Abych prý napsal domů a rozloučil se s matkou. Napsal jsem tedy:- Srdečný pozdrav z Pankráce posílá Váš Franta!- To je rozzuřilo. Začali mne věšet, nejdříve v kanceláři - tam, kde jste byli po prvé na návštěvě. Pak mne zavedli do sklepa v Pečkárně a začali věšet znova. Mlčel jsem. Zuřili. Nechali věšení a začali kopat, bít, fackovat, tahat za vlasy. Pak mne celého opuchlého dali vyfotografovat. Mezitím vyslýchali ostatní. Voda se držel, ale Mílu utahali...

V neděli odpoledne jsem dostal na ruce želízka a spal tak spoután. V pondělí vše znova. Pak mě nechali celou noc stát v Pečkárně, já stále spoután. Stál jsem tak ještě celé úterý. Nejvíc mě řezal právě ten blondýn, který byl při Vaší návštěvě. Chodil jsem k výslechům pak ještě do konce týdne. I když moje oběť byla zbytečná, neboť jiní nevydrželi a nakonec skoro všechno prasklo, mám aspoň klidné svědomí, že jsem ani jednoho člověka nepřivedl na Pankrác-...

Pak dále píše Franta: - Pošli nějaké básně. Tak se mi líbilo to z Halasova Torsa naděje nebo jeho Viktorka bláznivá u splavu našich dnů! A pak: Jak peníz tiše položený slepci, jsi tu můj podzime ... Měl bych radost, kdybys sehnala Naši Boženu Němcovou, dále pošli texty písní V+W a básně Jiřího Wolkera-. Vše se posílalo samozřejmě tajně, po kouscích všité většinou v prádle. Sbírkou Naše paní Božena Němcová jsme pak viděli ničit v Pečkárně. A Franta pokračuje:-

Nevím, kdy a kam odjedu, nebo co se vlastně se mnou bude. Zbytečně se nelekejte, dostanete-li poštou moje věci-.

Bohužel, asi po roce přišly Frantovy věci poštou a doma se právem lekli! Franta zahynul v Mauthausenu v r. 1942, jak již bylo řečeno...

## 21

V létě 1941 přibyli do Terezína - Malé pevnosti jugoslávští studenti. Byli to hoši z pražské Alexandrovy koleje ve Střešovicích. Studovali na našich vysokých školách. Po jejich zavření jim byla nabídnuta možnost dostudovat na pražských německých vysokých školách. Většina jich byla z technických oborů. Později, když propuklo nepřátelství s Jugoslávií, byli všichni vzati coby rukojmí do vazby. Po přechodné izolaci v Malé pevnosti byli nakonec převedeni na náš dvůr a byli náhodou umístěni na sousední cele vedle nás. S mnohými jsme se spřátelili a oni nám vyprávěli o své malebné vlasti s mořem a horami... Nejvíce jsem se seznámil s Vlado Bogunem, který si vzal po válce Česku a pak se oba odstěhovali do Bělehradu. Nalezli jsme se i po válce a ten krátký čas, než se odstěhovali, jsme se stýkali. Pak jsme dlouho udržovali písemný styk, až se nakonec vše přerušilo... Když jsme se později, to už byl r. 1974, dostali do Jugoslávie, pokoušeli jsme se na hlavní poště v Bělehradě najít spojení na všechny Boguny, ale marně. Už jsme se nikdy nesetkali...

Ještě taková jiná příhoda s Bogunem. On, čerstvý ing., měl známost se slečnou z jednoho okresního města. Já jsem ji náhodou trochu znal, jakožto žákyni z nižší třídy gymnázia, kam jsem kdysi také chodil. Byla dcerou vedoucího chirurga v tehdejší malé okresní nemocnici. Ten však byl v této době již nebožtík. Bogun jako ing. byl jistě dobrou partií pro bohatší děvče z malého města. Vlado jí napsal dopis z Terezína s prosbou o zaslání balíčku s jídlem, jako chlebem, perníkem, nic vzácnějšího. Balíčky se někdy vydávaly, jindy jimi krmil Hofverwalter Fricsek na dvoře před námi psy. Čím prostší obsah balíčku, tím byla větší naděje, že se dostane k adresátovi. Dívka skutečně balíček poslala, ale i dopis, kde psala, že je to naposled, že ji už nesmí kompromitovat dopisy z Terezína! Bogun ji nazval rozmazlenou plutokratkou a tím byl natrvalo konec. Pak už nekompromitoval onu váženou rodinu z malého okresního města...

## 22

V r. 1947 v létě jsem se ocitl jako zdravotnický doprovod v Norsku. Byla to úchvatná země. Jeli jsme přes Kodaň, pak celým tím švédským pobřežím s čistou přírodou a mořem, s horami do Oslo. Tam jsme udělali několik výletů do okolí, podívali jsme se i na Holmenkollen s lyžařskými můstky. Nahoře nad fjordy jsme pili mléko a jedli chléb u místních obyvatel, kteří byli velmi přátelští. Dověděli jsme se, že např. zamykat na noc se považovalo za nedůvěru k sousedům. Ani auta se nezamykala. Byly právě bílé noci, takže bylo skoro celou noc světlo. Hory, fjordy, lesy - tak nějak věčně

zpívající. Jen jedno se nesmělo: mluvit německy. Norsko bylo velmi uražené německou okupací. A přitom tato přátelská země se tak rychle dokázala vrátit ke svým tradicím.

Podobně jako zdravotnický doprovod jsem se v témž roce dostal do Paříže, Rouenu a do Belgie. Byl jsem okouzlen: poprvé v takové cizině, a to jsem ještě nevěděl, že se na západ pak dlouho již nedostanu...

Musím trochu stranou vzpomenout cesty z Paříže do Rouenu. Vydali jsme se se ženou autostopem. Po válce jezdilo málo aut navíc to byl směr k moři, takže pokud něco jelo, bylo plně naloženo. Až jeden řidič nám zastavil. Když jsme mu vysvětlili, kam cestujeme, pravil striktně: -Tu slečnu vezmu, ale vás ne! -Tak jsme šlapali dál a nakonec na kus cesty nás vzal náklad'ák. Dostali jsme se až do Rouenu, kde byly ještě vybombardované budovy i kostely. Nazpět po počátečních marných pokusech stopnout automobil jsme nakonec měli štěstí. Zastavil nám náklad'ák, který jel až do Paříže. Tam jsme chytli ještě poslední Metro, jezdilo do 1 hod. v noci, a dostali jsme se tak na lůžko.

A ještě k Belgii. Tam jsme zajeli z Bruselu do Ostende, což byly tradiční přímořské lázně. Viděli jsme pobřežní hotely s odbouranými horními patry. To způsobily německé V1 a V2, které létaly na Londýn.

Vždy jsme také pochopitelně projížděli Německem, které bylo skoro celé v ruinách. Večer tu a tam svítilo nějaké chabé světélko, asi svíčka nebo petrolejová lampa? Nádraží byla zaplněna prošpikovanými lokomotivami a vagóny ještě od hloubkařů. To byl tragický obraz Německa po zbytečné, prohrané a zničující válce.

Obraz se však rychle měnil a naposled v r. 1997, kdy jsme byli ve Frankfurtu nad Mohanem a okolí a nakonec u svých dlouholetých přátel v Cottbusu-Chotěbuzi, kdy jsme s nimi procestovali Berlín, Porýní, Koblenz, bylo vše samozřejmě již dávno opět obnoveno, vyčištěno, vystavěno... Lidem se navrátila pohoda a slušnost. Tento pilný a spořádaný národ! Byli to oni?

## 23

V květnu 1998 jsme se sešli s bývalými spolužáky z gymnázia po 60 letech od maturity. Bylo to v r. 1938, ještě na samém konci ČSR. Zbylo nás ze 43 žáků jen 11! Ostatní se nedožili, o dvou nevíme, kdysi emigrovali a zůstali v cizině, aniž by se kdy nějak hlásili. Třetí, také někdejší emigrant se vrátil po r. 1989 a rádi jsme ho mezi sebou přivítali. Je to smutný výsledek, ale všichni se již blížíme k osmdesátce.

Vzpomínám rád na tu třídu, na spolužáky, kdy ještě za první republiky jsme pomalu dozrávali i do různých politických postojů, zvláště v době, kdy ČSR byla stále více ohrožována se strany nacistického Německa, kdy Hitler vyřvával své nepřístojné pomluvy a stále jasněji vyslovoval své územní požadavky a kdy se již blížil katastrofický Mnichov. My jsme maturovali před prázdninami,

probíhala právě první mobilizace, pokus postavit se Hitlerovi. Ale at' jsme zastávali v této napjaté době jakýkoli politický názor, stáli jsme ve škole vždy při sobě, všemožně jsme si pomáhali, nezanášeli jsme své názory do této vlastní práce, což bylo dobře. A toto přátelství, vzájemná pomoc, přání úspěchů druhým, to v této chlapecké třídě přetrvalo až do těch 60 let od maturity. Stále znova si to uvědomuji.

Válka a všechny události po válce nás všechny poznamenaly. Ale ta tolerance mezi námi bývalými spolužáky přetrvávala. Toho si cením, je to hodnota nad jiné. Přátelství zůstalo, s léty spíše ještě zesílilo.

Nikdo z našich profesorů z gymnázia už nežije, nežijí ani naši učitelé z vysokých škol... Tak si člověk uvědomuje tu nutnou a přirozenou výměnu generací. K lepšímu, k horšímu? Uvidíme...Nebo již neuvidíme?

A také si stále více uvědomujeme, že je nyní na řadě naše generace, jak to má být. Ten nekonečný světa kruh !...Hodiny se mohou zastavit, ale čas ten jde neúprosně dál, jak praví lužické přísloví...

Sbohem mí spolužáci, má třido!

**24** Konec r. 1941 a začátek r. 1942 jsem prožil v Drážďanech ve vězení Oberlandesgerichtu na Mathildenstrasse. Byl jsem tam dopraven vězeňským vlakem z Bautzenu-Budyšina. Dostal jsem se na oddělení, kde byl v té době chodbařem chirurg z Bulovky Dr. Budín. Byla to velká a silná osobnost, vždy spravedlivý, vzdělaný, člověk s velkým rozhledem. Jako chodbař dbal na to, aby případné zbytky jídla byly spravedlivě postupně rozdělovány na všechny cely. Vedl k tomu dokonce záznamy, aby pořadí nebylo nikdy narušeno. Byl dokonce jako lékař poradcem rodině jednoho dozorce. Všem dovedl předávat optimismus, ačkoli sám nevěděl, co se s ním stane. Nakonec se po soudu dostal do Zuchthausu ve Waldheimu...

Bohužel, na konci války, kdy již byl venku a stal se členem České národní rady, spěchal na nákladáku právě do té rady. To bylo již pražské povstání. Zasáhla ho esesácká kulka a pak zemřel na chirurgické klinice na Karlově náměstí...

Pamatujeme ho všichni, kdo ho poznali, jako člověka smělého, odvážného, spravedlivého, který se dokonce odvážil při výslechu knokautovat vyšetřujícího gestapáka, který ho napadl boxem. Budín pěstoval kdysi také box, takže mu to oplatil!

Co po něm zbylo? Památka u všech, kdo ho poznali, a jméno ulice u Bulovky v Praze 8: Budínova, a název chirurgického pavilonu s názvem Budínův. A památka v nás všech, kteří jsme ho poznali... Dále i to, že byl mezi těmi, kteří tajně za války vyrobili náš první penicilin-Mykoin u Frágnerů a dokonce jím léčil osteomyelitidu právě té Jarmily, s kterou jsme se setkali tenkrát v podzemí v Drážďanech. To už bylo v době, kdy oba byli již doma.

V 70. letech jsme zajeli se ženou do Drážďan. Nalezli jsme to místo, kde byla vyšetřovací věznice při Oberlandesgerichtu v Mathildenstrasse. Nebylo to daleko od nádraží. Celý komplex byl však při bombardování Drážďan v únoru v r. 1945 smeten s povrchu. Nalezli jsme tam nové budovy Technické university. Můj bývalý spolupracovník Dr.M.D. byl právě tady ještě na konci války odsouzen k popravě. Když pak kobercový nálet vše zničil, při kterém zahynulo mnoho soudců a úředníků soudu, ba i mnoho bachařů, ale paradoxně daleko méně vězňů, které nahnali do suterénu. Ten můj známý byl převezen do jiného vězení a tam se čekalo na ztracené spisy, případně na nový proces... Ale to vše trvalo dost dlouho a nakonec přišel konec války a tak se i tento můj kolega zachránil, vystudoval po válce medicínu a setkali jsme se na fakultě v Hradci Králové. I takové obraty v životě byly...

## 25

V r. 1942 od jara do začátku r. 1943 jsem byl v káznici neboli Zuchthausu v Halle-Saale a pracoval jsem jako vězeň na povrchových dolech, které se táhly od Halle až k Merseburgu. Denně nás vozil traktor s vlekem městem, a to spíše postranými ulicemi na práci. Připomněl jsem si zde i merseburgskou trias - znaky při onemocnění štítné žlázy, které popsal merseburgský lékař Basedow.

Pracovali jsme těžce, hlavně při nakládání a vykládání šterku na vagóny na stavbu a věčné přestavování kolejnic pro soz a odvoz hnědého uhlí, které vybíraly většinou obrovské bagry, obsluhované vězni, jindy francouzskými zajatci a někdy i civilními cizinci, kteří sem byli zavlčeni na práce skoro z celé Evropy. Mezi nimi byli i Češi, takže se nám občas podařilo v nestřeženém okamžiku poslat i pozdrav domů. Budovali jsme nové tratě úzkokolejnic, ale i normálně širokých a někdy přenášeli i obrovské pražce pod bagry. Mistři byli civilisté a někteří se občas snažili "držet" k nám politické řeči. Jeden pronášel, že býval také sociální demokrat, ale u nich že to byly samé sliby, ale Hitler ten dokázal činy získat obyvatelstvo. Dal práci a jídlo! O válce mnoho nemluvil, i když Němci měli zatím všude úspěchy. Co ale z toho bude? Ta katastrofa, kterou Hitler tak lehkomylně připravil. To jsme si myslili my, ale nahlas jsme to říkat nemohli... Jiný mistr byl daleko solidnější, nic podobného nám nevykládal, zato pomohl lidem, kde mohl, aby se jim lehčeji a šikovněji pracovalo, aby pracovali s určitým fortem.

Nedaleko byla velká továrna Leuna, která zpracovávala uhlí na chemické výrobky a také hlavně na pohonné látky. Při ohlášených náletech vystupovaly podél ní velké podlouhlé balóny na silných lanech vzhůru, aby nebyl prostor snadno přístupný letadlům. Fantastická nepěkná krajina, něco jako Čapkův Krakatit, dnes bychom snad řekli „odcizená“...

Ale stejně byla Leuna nakonec rozbombardovaná, jak jsem se doslechl. To už jsem tam nebyl...

Časem jsme vídali ruské zajatce. Byli přísně odděleni, nikdy se nám nepodařilo s nimi promluvit. Na polích při dolech bylo pole s krmnou řepou. Jednou jsme na dálku viděli exekuci na zajatci, který se z hladu zmocnil této řepy a chtěl ji jíst. Byl zmlácen. A náš velmi jednoduchý bachař pravil, že ta zvíř se živí i krmnou řepou. Sám se nestyděl večer se přiživovat na naší vězeňské stravě. Kdyby tak poznal skutečný hlad!

Jindy jsem se setkal s ruským zajatcem při kuchyni na dolech. Jedna z kuchařek mu chtěla honem dát trochu polévky, ale jen aby to nikdo neviděl. Mne nepočítala mezi nebezpečné. Rus neměl nic jiného než svou čepici. Tam skončila polévka a on ji vypil. Rychle se vzdálil. Mně ta žena řekla, že to je strašné, jak tady žijí, že když si pomyslí, že by se podobně zacházelo se zajatými Němci... Snad tam někoho měla. Nevím. Nikdo nic nesměl vyprávět a slyšet...

Ještě jeden příběh. Mezi zavřenými Němci byl také hoch od Opavy, který v mladém věku zabil svého nastávajícího tchána v afektu, nechtěl mu dát svou dceru. Byl ještě čsl. soudem odsouzen na 10 let. Poněvadž byl německé národnosti, převzali ho Němci se stejným trestem do svých zařízení. Mluvil zcela bezvadně česky a povahou se zdál spíše mírný. A právě v tom posledním roce začal kašlat krev. Ještě na dolech mi říkal, že snad by to ani nemohl dopustit Bůh, aby po celé té době zemřel. Tušil správně tuberu. Jeho Bůh dopustil... Odvedli ho na marodku, kde brzy zemřel...

Do téhle situace mi byla povolena návštěva rodičů a mé starší sestry. Chudáci, co námahy museli tenkrát u německých úřadů vynaložit, aby se to vůbec podařilo, pak

shánění noclehu v Halle v té válečné době atd. atd. Pak jsme tedy asi těch 20 min. mluvili, celkem jen obecné věci, jinak to ani za dozoru nešlo. Litoval jsem je, oni litovali mě. Vydržel jsem celou dobu bez slz. Vidět své blízké po takové době! Pak ale na cele jsem se musel nezadržitelně vybrečet...

Zde si vzpomínám ještě na jiné brečení. Jednou večer ze mne moji spoluvězni páčili, jak to bylo poprvé s mým děvčetem při intimním styku. Nechtěl jsem nic uvádět. Když naléhali, řekl jsem:- Brečel jsem víc než ona-. Byla to pravda. Moji milí němečtí kriminálníci různého kalibru propukli v smích. Brečet má přece dívka a ne mužský!

A ještě: při dolech jsem občas našel nějakou skromnou květinu, vylisoval jsem ji a poslal domů. Tak vznikaly později mé květinové koláže...

## 26

V červnu 1998 jsem byl na vyšetření prostaty s biopsií. Dnes, 22. června jsem si šel pro výsledek. Biopsie dopadla dobře, benigně. Tedy žádná malignita, v medicíně říkáme zatím. Moje cukrovka se trochu zhoršila, ale to s věkem bývá.

Je dobré být občas jako lékař v roli pacienta. Jsi v takovém podřízeném postavení a uvědomíš si, jakou roli hraje každé slovo, každé gesto ošetřujícího personálu. Je to i poučení, jakou roli má pozornost i schopnost vcítit se do situace nemocného. Pacient je v tom okamžiku jen v rukou ošetřovatelů a nemá skoro žádnou jinou oporu. Někdo tu pozornost k druhým má v sobě už od narození, jiní se jí musí učit a většinou se jí úplně nenaučí...

I proto je medicína tak těžká, pro tu individuálnost každého nemocného. Každá nemoc má u každého jednotlivce trochu jiné projevy, jinak dopadá na jeho povahové rysy a přitom je často nutno jednat a rozhodovat se velmi rychle. A co při nočních službách, kdy byl člověk na všechno sám? Studium bylo těžké, ale praxe ještě těžší. A přesto jsme oba, já i Libuše, celou práci, studium a poznání milovali...

Dnešním zmodernizováním medicíny všemi možnými - a drahými - vyšetřovacími metodami se medicína zdokonaluje, mnoho se dá vyšetřit ambulantně a tak se podstatně zkracuje event. vlastní výkon na lůžku. To způsobuje i to, že lůžek je zapotřebí daleko méně. Jsme oba spokojeni, že jsme se dožili těch moderních metod a možností, jako je ultrazvuk, počítačový tomograf, magnetická rezonance i ono velké množství laboratorních metod a léčebných možností mnoha moderními léky. A přitom všem si lidstvo ponechává tendence navzájem si škodit. Ale to už by byly zase jiné otázky, jako přelidnění zeměkoule, nadměrné vyčerpávání přírodních zdrojů, ničení a znečišťování této planety, dále kumulace zločinnosti atd. Lidstvo však nemá jinou planetu k dispozici. Kdo dokáže vnést nějaký regulativ do těchto poměrů? Nepřipravuje si lidstvo v tichosti ještě ničivější budoucnost, než byly války 20. století? Má příroda v záloze i své další zbraně, které ještě nevytasila, jako je např. AIDS? Mohou přijít další pohromy v podobě nových infekcí, záření, oteplování a jiné. Prodělali jsme to celé 20. století nadarmo? Nepoučení?

Doufám, že vzhledem k svému současnému zdravotnímu stavu budu moci snad ještě dokončit tyto skromné Fragmenty...

**27** V únoru 1943 mne skutečně propustili v Halle/Saale. Všude na státních budovách vlály smuteční vlajky za porážku u Stalingradu! Samozřejmě i na těch byl ten nezbytný a ohyzdný hákový kříž...Němci ještě netušili, že to je konec vítězství. Nás několik ještě po trestu propustili. Pak jim to došlo a asi po 5 měsících už skoro nikoho nepustili. Většina šla do koncentráků. Později jsem po válce spatřil v pařížském metru stanici Stalingrad na památku té bitvy. Ale tenkrát při propuštění jsem se trochu vznášel omámen tou zvláštní "svobodou", ale přeci jen svobodou. Vše je přece relativní... Jel jsem rychlíkem přes Lipsko do Drážďan, kdy jsem čekal na spoj do Prahy. Hned ale za Halle přišli dva "kožeňáci"- gestapáci a chtěli průkazy. Ukázal jsem jim svůj Entlassungsschein, jiný průkaz jsem neměl. Byl to v té době papír ceny života. Pozvali mne do uličky a dali pár otázek, kdy, kde a proč zatčen atd. Pak mne propustili. Pak



přišla mladá průvodčí s otázkou, co chtěli ti dva? Když jsem jí to trochu vysvětlil, pronesla:- Je to strašné, jak to teď tady chodí!- Byl to zřejmý projev určité sympatie. Tak to teď chodilo skoro v celé obsazené Evropě...

Venku bylo něco sněhu, v tom chodili lidé v uniformách, jiní bez nohy, ruky, starší generace se mi zdála nějak přihrbená... Rodiče ztráceli syny, začali ztrácet i naději?...Na nádraží v Drážďanech jsem si koupil noviny. Tam byly celé strany se smutečnými oznámeními, že ten a ten padl za vlast. Bylo všude spíše smutno...

Pak cesta z Drážďan do Prahy. Už jsme v Lovosicích, kde jsme celé dny nosili na zádech pytle s cementem po labilním prkně na loď, to ještě z Terezína. Zde byla také protektorátní hranice a opět požadovány průkazy. Když jsem ukázal svůj propouštěcí list, ptal se mne celník lámanou češtinou:- Co jste tam dělal?- To je moje věc, své jsem si už oddělal- odpověděl jsem německy. Když odešel, moji cestující v kupé, převážně říšští Němci, mi řekli, že jsem mu to řekl dobře. Nic mu do toho není!

Naši znali datum mého propuštění, i když ani oni nevěděli, zda budu skutečně propuštěn, neboť nadevším vládlo gestapo a to rozhodlo, zda po trestu půjde vězeň domů nebo do koncentráku. Měl jsem opravdu kus štěstí, vím- na rozdíl od tolika jiných...Naši chodili ke všem pravděpodobným vlakům. A ten zázrak, všichni jsme se dočkali, rodiče, obě sestry, bratr a já. Takový ten trvalý zážitek, který nevymizí...

Druhý den jsem se musel hlásit v Pečkárně na gestapu. Podepsat, že co jsem viděl a slyšel a prožil nebudu nikde zveřejňovat. Do 14 dní oznámit místo zaměstnání. Moje starší sestra šla se mnou. Nevstupovalo se mi lehce do toho dobře mě známého paláce, na to poschodí, do těch místností...

## 28

Za ta léta věznění jsme se naučili radovat se z drobných věcí, z propašovaného motáku, z obdrženého vzkazu od rodiny, ze šikovně zaslaného dopisu...Vzpomínali jsme na své dívky, někdy jsme si je i z nedostatku vytvářeli ve vlastní fantazii. Svět a život venku šel často jinak než naše myšlenky a přání...

Byly i jiné radosti, třeba že něco neruplo, že někdo zůstal ušetřen a žil venku, že jsem ještě před zatčením nepodlehł nutkání jít ke své spojce, Míle, do bytu, když se nedostavila na stanovenou schůzku k předání ilegálních materiálů. Byla to již zmíněná čerstvě promovaná lékařka - ještě to stihla před zavřením vysokých škol. Bylo u ní už gestapo. My šli s kolegou kolem její garsonky a on trochu naléhal, abychom za ní zašli. Nezašli. Já byl po dvou dnech zatčen, ale ten kolega zůstal po celou válku volný. I to byl zisk.

Poznali jsme za ta léta, že tento zvláštní svět je světem, kde je nutno žít, mít drobné radosti i smutky, toužit, snít, trpět, vzpomínat, i když trochu v jiné životní rovině. Že je světem, kde není nutné úplně ztratit svou tvář, že i zde se

setkáváš denně s různými lidmi, že i za oním podivným polárním pólem existuje život...

Vzpomínáš, že jednou stála při cestě z Malé pevnosti v Terezíně maminka s tetou z Roudnice nad Labem, když nás vezli na práci do Ústí nad Labem na náklad'áku, kdy obě hledaly v tom chumlu podivně ustrojených vězňů toho jediného ... Vozili nás v té době na stavbu muniční továrny a oblečení jsme byli v nejrůznější zbytky uniforem naší bývalé armády.

Vzpomínáš na okamžiky, kdy vlastní otec ztrácel své poslání vůči synovi, když oba byli v režii Fricka postaveni proti sobě, aby se navzájem tloukli klacky, když se provalil jejich moták z Malé pevnosti. Bylo to na práci v Litoměřicích, kde jeden Němec, také dělník, navrhl otci, aby poslal po něm domů dopis, ať mu pošlou nějaké jídlo, že jim to přinese. Že tu má také svého hladového syna. Bylo to lákavé. V dopise stálo, aby poslali balík na toho hodného pána, že jim to přinese, kdyby to poslali přímo do Malé pevnosti, že by to Hofverwalter Fricke sežral... Ten hodný pán neudělal nic jiného, než že dopis předal gestapu. Proto ta aféra: Fricke a otec proti synovi a naopak ... Pak na ně pustili vlčáky. Ti vlčáci mě pak opakovaně pronásledovali ve snu a já se jim vehementně bránil.

Byly okamžiky, kdy jsme si nemohli nijak pomoci a ani zabránit surovostem. Alespoň zlo nerozmnožovat, zachovat si v skrytu svou tvář a kde to šlo, pomoci. Tak se mi tady zjevil znovu a v hlubším světle Komenského Labyrint světa a ráj srdce ...

**29** Ale už jsem venku. Jak uspořádat nyní život? Studium bylo stále znemožněno, vysoké školy zůstaly zavřené. Dostal jsem se do zemědělského družstva ve Voticích. Zaměstnání bylo trochu beztvaré, dělal jsem účetního. Kde byla medicína a kde bylo děvče, které by bylo pro mne a já pro ně, dívka s perspektivou v této málo perspektivní skutečnosti?

Bože, dopřej mi takovou ženu, sám ten život těžko unesu... Ale vše dopadlo jakoby zázrakem ... Poznal jsem Libuši, která jezdila do Votic ke své sestřenici Lence. Ona chtěla také jednoznačně studovat medicínu a pevně věřila této budoucnosti. Žila téměř bez pochyb, že by to jednou nevyšlo. Žena s perspektivou Tak se končila moje pout "bezprizorného a ztraceného". Rozuměli jsme si i v zájmu o literaturu, o básně, o umění...

Na jaře v r. 1944 jsme se vzali na pražské radnici a přestěhovali se do Olbramovic, kde byla filiálka toho družstva. Libuše jezdila denně do Tábora, měla to blízko na dráhu. Ale za tou drahou bylo hned SS cvičné území, vesnice na té straně vystěhovány i s okresním městem Sedlčany. Všude kolem byla okupace, všude kolem byla nenáviděná moc. Ke konci války začaly stále častěji létat hloubková letadla a střílela na vlaky, hlavně na lokomotivy - tehdy ještě parní. Často museli všichni pasažéři narychlo opustit vlak a schovat se za násep nebo do lesíku...

Po svatbě jsme v týdnu volna prošli Beskydy, zahlédli jsme v dálce i mé milované Slovensko, kde bylo potlačované povstání. Když jsme se vrátili, onemocněla Libuše infekční žloutenkou - tenkrát ještě jsme nevěděli, zda A,B,C. To ještě nebylo známo. Na nádraží, kam jsme chodili na obědy na lístky, přijížděly občas i transporty německých vojáků převážně z východní fronty. Často již ne výstavní, vyžehlení, oholení, spíše polozničení. Jednou jsme zaslechli:- Člověče, snad nejhorší jsou ty Katjuše!- Velká města byla zase bombardována západními spojenci a ničena. Blížil se tragický konec války a mnozí to tušili i na německé straně... Ale daný stav trval nadále. Projížděly i vlaky se zraněnými, později transporty smrti, které zanechávaly za sebou hromady vyhublých, zubožených mrtvol v pruhovaných hadrech z koncentráků...I to bylo.

Život se jaksi potácel dál. Nakonec bylo v Praze povstání, přestaly jezdit vlaky, německé nápisy mizely, země pomalu přicházela k sobě. Z SS cvičiště se pomalu vytrácely jednotky SSmanů a v montérkách mířily na západ, v žádných parádních útvarech, ale nepozorovaně po vedlejších cestách, aby nebudily pozornost. Najednou! My jsme se vydali pěšky do Prahy, nejprve po trati, pak po silnici k Benešovu. Proti nám naložené vozy Wehrmachtu, které opouštěly Prahu. Prošli jsme bez pohromy až do Benešova, odkud po delší době byl vypraven první vlak. Praha byla osvobozena 9.května 1945. Naši žili, všichni jsme se shledali... A nastaly nové zmatečné dny prvních dob osvobození ...

## 30

V r. 1946 jsme byli o prázdninách ve Vejprtech, kde jsem jako medik byl na praxi. Byla tam malá nemocnice poblíž nádraží. Libuše měla s sebou malou Lenku, naše první dítě, ještě samozřejmě v kočárku. Jediný lékař MUDr.Ben byl sudetský Němec před odsunem, a to s celou rodinou a 3 dětmi. Jeho paní byla právě znovu těhotná. Byla velmi milá a sdílná. Trochu jsme se sblížili. Dr. Ben jednou říkal, že nacismus byl špatný, ale ten socialismus, ke kterému se teď přikláníme s nadějí, bude časem ekonomicky zaostávat, bude bez přirozené konkurence a soutěže neschopen udržet výrobní tempo. Tehdy jsem mu přirozeně nevěřil. Až později jsem si na ta slova častěji vzpomínal...

Nemocní byli převážně Němci a ošetřovatelky německé jeptišky. Všichni před odsunem. Vejprty jsou na hranici s Německem, jen potok je dělí od Bärensteinu na německé straně. A zde se také prováděl odsun německého obyvatelstva. Odsun ,odsun, to slovo a jeho význam byl všude ve vzduchu. Sami jsme doma o tom častěji mluvili. Byli jsme pro nekompromisní potrestání všech, kdož se aktivně o to mnichovské odtržení Sudet podíleli, kdo pomohl rozehrát celou tu mnichovskou křivdu s následným protektorátem a nakonec s válkou a celým tím utrpením. Ano, trestat... Ale kdo viděl prosté rolníky, matky s dětmi za ruku a na ruce odcházet do tábora s malým balíčkem věcí, ach, to nějak nešlo.. Mnozí byli jistě svedeni nacistickou propagandou a v r. 1938 vítali Hitlera. Ale což my jsme

nebyli ovlivněni ve větší míře také ideologií, která pod vlajkou humanity přinášela v zápětí nespravedlivé zlo? To jsou všechno traumata 20. století. Ale to už nejde nijak navrátit, zde je mnoho příčin a mnoho následků. Viděli jsme prchat Čechy ze Sudet po Mnichovu, viděli jsme odcházet Židy do sběrných táborů a na smrt, viděli jsme tolik poprav před Heydrichem a za Heydricha po jeho smrti, viděli jsme tolik zavřených lidí v nelidských koncentracích, viděli jsme tedy nyní odcházet i sudetské Němce. To vše zavinil nacismus, to vše začal a roztočil Mnichov s podpisem tradičních demokracií: Francií a Anglií ... Snad jen sjednocená Evropa může být nadějí... Bude? Pro náš malý stát je to snad jediné východisko, jinak jsme stále středem pozornosti ve středu Evropy a stále někomu překážíme. Potřebujeme definitivní zařazení do pevnějšího celku s příslušnou svobodou...

## 31

O rok později, v r. 1947, jsem začal jako starší medik jezdit s repatriačními vlaky do světa, odkud jsme přiváželi naše bývalé občany, kteří se z různých koutů světa vraceli do staré vlasti. My medicí jsme poskytovali zdravotnické zabezpečení transportům. Tak jsem se ocitl v Paříži, Bruselu, Ostende, Kodani, v Oslo. Všude jsme čekali několik dnů, jak se jednotlivé skupiny reemigrantů scházely. Měli jsme tak dost času prohlédnout si i příslušné okolí, někdy jsme si i pocestovali dost daleko. Byla to skvělá příležitost poznat tak brzy po válce cizinu. Opakovaně jsme projížděli tím rozbitým Německem, pamatuji, jak podél Rýna jsme viděli třet z vody komíny potopených parníků. Jen některé mosty byly provizorně upraveny. To bylo Německo po válce, rozbité, odrbané, chudé.

V r. 1991 jsme opět navštívili Rýn s našimi přáteli z Německa, Lorenzovými. Bylo to v Koblenzi, při soutoku Rýna s Moselou, která přitéká z Francie. Vše bylo samozřejmě opět na svém místě, mosty, parníky. Stejně zůstaly jen zříceniny četných hradů na kopcích podél řeky... Ten schopný národ dokázal vše opět opravit, stejně, jako předtím tak důkladně a úkladně jinde ničit!

Na pobřeží v Ostende byly hotely v r.1947 ještě pobořeny, a to tak, že byla skoro u všech snesena horní patra. Tak je očesávaly V1 a V2 v době útoků na Londýn. Na našich vagónech byly tenkrát československé vlajky. Viděl jsem v Bavorsku na nás hrozit ...Opět?

Ale i tyto zájezdové akce musely ustát, musel jsem včas dostudovat, měli jsme již první dcerku Lenku a my všichni předváleční studenti jsme přišli už o těch 6 let, kdy byly vysoké školy zavřeny. Konečně v červenci 1948 jsem promoval - 10 let po maturitě! Byl jsem skutečně šťasten, něco bylo za námi. Celá rodina to oslavila...

**32** V r. 1949 začala moje- myslím- zbytečně dlouhá petrohradská epizoda. Petrohrad, Sankt Petěrbug, Pitěr ruských spisovatelů, v mé době ještě Leningrad. Byl jsem tam vyslán na dlouhé 2 roky. Po odborné stránce jsem něco získal, ale

asi to neodpovídalo té strávené době. Experimenty na zvířatech mne nikdy příliš nepřitahovaly, později interní klinika, což už bylo daleko lepší. S pacienty jsme se pomalu seznamovali a také i s životem obyvatel, s utrpením za války, za blokády Leningradu, trvající přes 800 dní, do února 1944. Viděli jsme zajímavé město, Ladožské jezero, kudy vedla za blokády "Cesta života", kudy se po ledu dopravovaly zásoby pro obležené Leningrad. Zima zde trvala dlouho, takže to byla přeci jen naděje pro obležené město bez jiného spojení se zázemím. Na některých budovách byly ještě znát stopy po střelách, ale město jako celek stálo a nebylo nápadněji zničené. Bylo po válce a nebylo vše v pořádku, viděli jsme i žebračky, nápisy, varující před kapsáři v obchodních domech, lidé byli často oblečení ve zbytcích vojenských uniforem. Leccos se neshodovalo s naší představou o socialismu jako o něčem novém. Ale po válce byla země vyčerpaná a také jsme v té době nic netušili o stalinských zločinech. Jednou mi jedna pacientka špitla, že Stalin není dobrý. Měla muže v německém zajetí, odkud se mu podařilo prchnout zpět k sovětské armádě. Byl však uvězněn v koncentráku, asi v Gulagu, poněvadž se neměl dát zajmout! Bylo tomu těžko věřit, ale s postupem doby se mnoho zločinných skutků sovětské moci potvrdilo...

Ale byl zde ještě jiný Petrohrad, město založené Petrem I. v r. 1703 v bažinaté deltě Něvy s mnoha ostrovy, mosty a mostíky, s bílými nocemi, s tušenými slavnými ruskými spisovateli, s malíři a jinými umělci z baletů, z divadel. Měl jsem trochu štěstí. Na cestě na parníčku z Petěrgofu s mnoha krásnými vládními paláci z carské doby, jsme se seznámili se skupinkou studentů, kteří studovali na universitě dějiny umění. Já měl velký zájem o umění a tak jsem uzavřel trvalé přátelství s Irou a Natašou, které mne vodily po všech možných památkách, museích, ale i místech, kde se odehrávaly Dostojevského Bílé noci petrohradské, zde bydlil Puškin, zde měl osudný souboj, zde se odehrávala Piková dáma, zde bydlil Gorkij a pod. Začali jsme také společně chodit do divadel, na koncerty a na balet. Tam jsem poprvé viděl Čajkovského Labutí jezero v Marinském divadle, jindy Evžena Oněgina, Gogolova Revizora, Ženitbu atd. Ve Filharmonii, kde i v době německého obklíčení, té pověstné blokády, jejíž následky byly ještě leckde vidět, zazněla Šostakovičova Leningradská symfonie a kde jednou při Dvořákovu largu z Novosvědské se mi draly slzy do očí. Ta tklivá touha po vzdáleném domově!

Sami jsme navštěvovali chemickou laboratoř, kde kdysi přednášel lékařskou chemii Borodin, autor Poloveckých tanců a opery Kníže Igor. Sám o sobě prý říkal, že mezi chemiky je považován za velkého hudebníka a mezi muzikanty za velkého chemika...

Doma se nám zatím na podzim narodila druhá holčička- Marta. Pro Libuši bylo vše těžké: studium, děti, já pryč ... Hodně pomohli rodiče, zvláště maminka, moje hodná tchyně. Ale byli jsme na dlouhou dobu odloučení. Libuše skutečně vydržela mnoho, studium, děti, odloučení...

## 33

V r. 1982 jsme byli s Libuší v Petrohradě. Obě dívky, Ira i Nataša, nás navštívily udělaly nám takový dárek: povodily a povozily nás po četných památkách, které jsme kdysi procházeli. Libuše tak dodatečně alespoň částečně poznala kus mého někdejšího života... Poznala, díky oběma dívkám, mnoho z historie tohoto zvláštního města, postaveného na kostech nevolníků, aby vzniklo okno do Evropy. Tak to myslil Petr I. Zajeli jsme i na místa Puškinova duelu, k budově našeho někdejšího ubytování, k naší fakultní a klinické budově, Ermitáži, Ruskému muzeu, k domku Petra I., Petropavlovské pevnosti, spatřili jsme krásnou Něvu s mosty a tak trochu celé to město s poměrně krátkou, ale bohatou historií. Zde žil Gogol, Gorkij, Čajkovskij, Rimskij-Korsakov, ale i Mendělejev a mnozí jiní...A právě ještě doznívaly bílé noci.

Po r. 1989 jsme opakovaně psali těm dívkám, ale spojení se ztratilo. Nikdo neodpovídal. Co se s nimi asi stalo? A do Ruska jsme již také od té doby necestovali...

## 34

Neklid a tempo 20.století pokračoval dál. Libuše promovala v r. 1952 a týden po promoci porodila naše poslední dítě Michala. Všichni jsme už byli v Hradci Králové. Já jsem se dostal nakonec na 2. interní kliniku k prof. Jurkovičovi, kterému vděčím za celou řadu praktických i odborných znalostí a návyků. Libuše pracovala na dětské klinice u prof. Blechy.

Děti pomalu dorůstaly a my jsme hodně cestovali, nejprve po vlastech českých a slovenských. Spali jsme ve stanu po kempech a později jsme se pustili i do blízké ciziny, Maďarska, Rumunska, Bulharska... Byla to pěkná doba s dorůstajícími dětmi. Já jsem se později dostal do Jaroměře-Josefova jako vedoucí interního oddělení. Tak jsem přišel do 2. tereziánsko-josefovské pevnosti, která je menší než Terezín, ale svým vzhledem ji v mnohém připomíná, zvláště kasárenskými strohými stavbami a šancemi. Měl jsem dost náročnou práci s pacienty. Byli nemocní s infarkty, s emboliemi do plic, se zažívacími nebo krevními nemocemi... Spojení s klinikami v Hradci Králové bylo velmi dobré, takže se bylo možno kdykoli i poradit. Navíc nám byli každý rok svěřováni na praxi nově promovaní lékaři, kterým bylo nutno se věnovat a tak se stále i sám učit. Nastoupil jsem tam v r. 1958. Na šancích byly různé výhledy do nížin okolo Jaroměře a v povzdálí byly vidět Krkonoše i Orlické hory. Je to milý kraj Boženy Němcové, která v Josefově také nějakou dobu bydlila...

Přicházel r. 1959 a další. Tehdy se podařilo chytit Eichmanna, zločince, který nesl hlavní vinu za židovský holocaust, byl odsouzen v Israeli a popraven. Ale byly i příznivější zprávy: Maiman vyvolal první laserový paprsek, který později sehrál tak velkou roli i v medicíně. Na trh se dostaly první antikoncepční tabletky. Medicína nastupovala na nové dráhy. V r. 1962 objevili Watson a

Crick desoxyribonukleovou kyselinu... Takové pokroky stály před námi a později jsme se dočkali dalších a dalších vymožeností...

Ale ještě k těm cestám na Slovensko, které jsme milovali. Byla to pro nás romantická země Radúze a Mahulény nebo něco v tom duchu. Miloval jsem také básníka Ivana Kraska s jeho prostou a líbeznou poetikou...Ta země lesů, vod a strání nás okouzila. Milovali jsme i měkkou slovenštinu. Jezdili jsme tam i za květinami, které byly jinde už téměř vyhubeny, jako Heufelovy hořce, koniklece slovenské, hlaváčky jarní, bledule letní aj. Pak ty názvy: Stratená, obec skutečně ztracená v kaňónu, Ráčkova dolina, kde jsem byl ještě před válkou na letním táboře, Dědinky s vodní přehradou v klínu hor a s tratí přes to jezero, Pribylina...

Zase jsme se s tou zemí jaksi rozdělili ...S nostalgií si vzpomínám na verše, které kdosi napsal: -A vítr zvedne se, hlavu nám zamotá, snad znamená to konec - lásky i života?

Mám ještě jednu vzpomínku. V r. 1967 jsme cestovali autem na Slovensko a přespávali jsme právě v jednom kempu v Beskydech. Děti byly se švagrem Vlastíkem a švagrovou Jiřinkou na prázdninách někde u rybníků v jižních Čechách. K ránu jsem musel vstát, ale náhle mne nohy neposlušely, byly obě ochrnuté. Upadl jsem. Libuše mi pomohla a jak tak ležíme a já uvažuji o příčné lézi míchy nejspíše na podkladě nějakého nádoru. Libuše se ptá, kam mne má zavézt, zda zpět do Hradce na neurochirurgickou kliniku? Já na to, že je-li to naposled, ať mě zaveze na Slovensko, že chci ještě vidět ta známá místa. Naštěstí šlo jen o nervový útlak, věc se postupně upravila...

## 35

Ani Josefov a mé působení v nemocnici netrvalo věčně.. Po 10 letech, v r. 1968 v srpnu nás okupovali Rusové. Další okupace této malé země, která v dějinách tak často překážela nejrůznějším zájmům! A to měli být přátelé, kteří nás v noci náhle přepadli! Byli jsme ještě na dovolené v Říčkách. Když brzy k ránu nad námi zahučela letadla. Probudil jsem Libuši se slovy: - Ti pitomci nás obsadili!-. Bylo tomu tak. Jeli jsme do Hradce, já jsem ještě byl na tom vysočanském sjezdu, který pak nebyl nijak uznán a který jasně vyjádřil odpor k té ruské okupaci. Brzy nato Rusové obsadili i naši nemocnici a převzali si ji pro své potřeby. Museli jsme urychleně vše vyklidit, lidi rozpustit... Tak skončilo dubčekovské pražské jaro, doba nadějí, doba bez cenzury, doba, která mohla být snad odrazem pro další skutečný rozvoj. Nastalo období t.zv. normalizace. Byl to násilný zvrát do starých poměrů pod cizím diktátem...

Vrátil jsem se na 2. interní kliniku v Hradci Králové. V té době jsem podával k oponentuře kandidátskou práci. Mluvílo se o docentuře...Vše se vyvinulo jinak. Po 6 letech jsem musel pro politickou nespolehlivost opustit kliniku a přešel jsem do ordinace odborného internisty na poliklinice v HK. Tak vše zůstalo

vzadu, za námi, tedy už žádná docentura, u mne ani Libuše. To nás ale snad nikdy moc nemrzelo, i když šlo snad i o trochu nespravedlnosti. Chtěli jsme si zachovat čistý štít. Libuše musila opustit kliniku a několik let dojížděla do Pardubic, až nakonec přešla na dětské oddělení stejné polikliniky, kde jsem pracoval i já.

Na té poliklinice byl relativní pracovní klid a nemůžeme říci, že bychom zde byli nějak pronásledováni. Pro naši činnost to bylo dobře. Měli jsme hodně práce, myslím, že jsme byli u nemocných i oblíbeni.

Tak jsme vydrželi až do obratu v r. 1989. Pak už dávno v penzi jsme ještě zastupovali různé lékaře podle odbornosti skoro do 80 let věku! Máme dobrý pocit, že jsme snad nahradili ten čas, který nám byl zavřením škol a různými komplikacemi v životě upírán...

Děti vyrostly, osamostatnily se, vnoučata vyrostla, postupně se také osamostatňují. Pravnoučata rostou k všeobecné radosti, milují Říčky... Tak jde život...

**36** - A zase večer, vidím zář všech rozsvícených měst, můj starý, zaschlý kalamář nestačí popsat cest, které za okny prožívám... -(Jiří Valja, zemřel v r. 1967, básník ze Studentského časopisu, později vyšla sbírka Nohama v blátě, společně s Hanušem Bonnem, který zahynul v Osvětimi).

Sbohem cesty, sbohem hory, jezera a moře, sbohem města i vesničky... Nejvíce nás teď přitahuje domov v Hradci Králové, náš kraj, naše tiché Orlické hory, Říčky. Naše zvlněná, trochu neklidná krajina s věčnou inspirací. Na jaře vždy znovu květinová exploze, probuzená příroda, ptačí volání, nový život, který nás okouzluje. Na chalupě trávíme většinou prázdniny a víkendy v celém rodinném klanu. Je nás celkem rodinných příslušníků 19 ! K podzimu se objevují květy ocúnů, to je konec léta. Sbohem léto, sbohem podzime... V zimě na lyže my staří už nejezdíme...

Nyní je ještě srpen 1998. 10. srpna 1940 jsem byl zatčen a začal tehdy pro mne jiný život... Ale dodnes- je tomu už 58 let -není všechno urovnáno. Ta strašná válka zanechala stopy sahající až do dneška. Odškodnění, odcizený majetek, zlato ve švýcarských trezorech... a co mrtví, těm mužům a ženám a dětem, jaké těm odškodnění? Ne, ta válka dodnes neskončila a už jsou zde nové války, nové křivdy, nová bezpráví, nová agrese, noví mrtví a ranění. Střežte se násilí, střežte se válek! Což nikdy neskončí? Což není dost velká námaha uchránit alespoň tento mír?

Opět přicházejí na mysl ty události, i pozdější zážitky z ordinace, z klinik, z návštěv cizích zemí a měst. Defilují zde skoro všichni vážněji nemocní, leukémie, rakoviny, srdeční komplikace, zažívací obtíže od menších po velké... Tak je všechno uloženo v mozku a občas nutkavě vyvstává na povrch. Vzpomínám na pěkného, atletického ještě mladého muže. Přivezli mi ho pozdě večer, kdy jsem měl noční službu. Mluvil se mnou, měl teplotu. V anamnéze



mne zaujalo to, že při někdejších zranění mu byla odstraněna krvácející slezina. Nyní měl jen celkem běžný zánět hrdla, ale celkový stav nebyl dobrý, byl celkově nápadně ochablý. To odstranění sleziny znamenalo, že zde může být narušena imunita. Snad nelze ani vylíčit, když člověku odchází před očima pacient, který pomalu modrá a jde do bezvědomí, začíná porucha dýchání. Přes veškerou léčbu, později po půlnoci umírá. Musí se ihned vyplnit chorobopis, stanovit diagnózu a totéž napsat na úmrtní list. Při ranním hlášení byla ostatními lékaři moje diagnóza, znějící jako porucha imunity s diseminovanou koagulopatií, přijímána s trochou rozpaků. Drobné cévy se ucpou sraženinami a nemocný se vlastně vnitřně udusí, oběh se postupně zcela přeruší. Je to případ strašně řídký. Ráno jsem stál také tváří v tvář jeho ženě, která večer přivezla svého muže ještě živého, ale jak jí vysvětlit, že je již mrtvý... Odpoledne mne volal z patologie můj známý lékař, který nebožtíka pitval:- Vašku, jak jsi na to přišel? To je přeci tak obtížné, ale diagnóza je správná. Gratuluji!-... A zase je člověk v takové profesionální schizofrenii: na jedné straně ztratil ještě mladého nemocného, na druhé straně má určitou hrdost ze správného postupu a konečné diagnózy. Jistě slabá útěcha pro onu postiženou rodinu...

A když mne jednou v Říčkách volali k paní, která jim spadla v chalupě na schodech a je v bezvědomí. Byl jsem tam, paní byla v hlubokém bezvědomí, měla sevřené zuby, v nich jazyk. Udělal jsem, co šlo, zabezpečil polohu, uvolnil jazyk. Pak přijela rychlá lékařská služba z Rychnova, shodli jsme se na mozkovém krvácení u starší paní. Léčila se na vysoký krevní tlak, ale dle dcery dost nespolehlivě. Druhý den volali z Rychnova, že nemocná ve stejném stavu zemřela. Vypadalo to tak, že šlo o krvácení do mozkového kmene, takže nebožku asi nejprve postihla ta mrtvice s bezvědomím a pak spadla s těch schodů. To rodinu trochu uklidnilo, neboť pociťovali vinu, že babičku nechali samotnou chodit dolů. I to byla trochu úleva... Tak jde život. Podobných případů by bylo více, ale byly i prohry. Když jsem propouštěl již vyléčeného staršího nemocného domů, náhle se kácí, chrčí a umírá. Embolie do plic. Tak to bývá s touto zákeřnou komplikací... Ale dost už. Každý zažil v životě i profesi různé příhody, úspěchy i prohry...

S večerem mnohé defiluje před vnitřním zrakem, s mlčenlivým pohledem na odkvétající astry, kam usedají ve dne pestří motýli, babočky kopřivové, admirálové, páví oka, perleťovci, černopláštníci ...Vše se promítá v nekonečném filmu. Své klady i propady si také dobře uvědomujeme... Byly... Vše nosíme v sobě. Ta věčná melancholická pout, Karle Tomane!

Mnoho jiných myšlenek přichází s věkem. Teprve nyní poznáváme a doceňujeme, co museli rodiče pro nás obětovat, pro naše vzdělání a budoucí život. I přes různé kontraverze s otcem vystává teď více jeho péče a starost o nás děti při skromných prostředcích. A citový postoj matky, která vždy věděla, které dítě právě potřebuje největší oporu a podporu. Rodičům jsme asi ani nestihli pořádně sdělit nebo vyjádřit svůj vděk. Je to tak asi skoro vždy - generační problém. Vše si uvědomujeme opožděně, v době, kdy už to není komu

řící, leda že si to sdělíme mezi sourozenci. Mám 2 sestry a 1 bratra, Libuše má 1 sestru. Všichni se teď pravidelně scházíme a vracíme se tak do klína našich rodin. V mládí je člověk spíše kritický k celému okolí, teprve později se všechno jaksi rozjasňuje. Sem by se snad hodilo to, že - za vrátky mladosti byl celý širý svět. Vyšli jsme, viděli, prožili, zestárlí. Teď vracíme se zpět -.

## 37

Bylo zde také mnoho přátelství za celý život, ale i rozchodů, úmrtí. Léta se přátelíme s Lenkou a Vládou Boučkovými, kteří nás vlastně kdysi ve Voticích seznámili. Zůstali jsme si navzájem věrni a dodnes se navštěvujeme a máme si co sdělit.

Kdysi jsme chtěli být lékaři v Sudetech, lákala nás ta dvoujazyčnost, což mohl být i zisk pro naše děti. Vše však dopadlo jinak. Více let se přátelíme s Lorenzovými z Cottbusu-Chotěbuzi. Jezdíme k sobě navzájem, podnikáme společné cesty po Německu, Rakousku, po Čechách i na Slovensku. Poznali jsme jiné Německo, velký kus této spořádané země. A jak byla kdysi nepřátelská v době nacismu...

Kolem naší chalupy bylo neustále mnoho nejrůznější práce. Většinou jsme ji vykonávali sami. To prospělo i dětem, naučily se alespoň amatérsky poznávat nejrůznější řemesla, poznávat přírodu a její proměny.

Jinak jsme s Libuší žili svou profesí, stále proměnlivou a postupně dokonalejší a složitější, neboť poznání je jaksi nekonečné. Člověk byl pod stálým tlakem dalšího studia a času bylo stále málo. Profesionalita je důležitá, ale přitom se musí lékař umět i vcítit do situace nemocného. Těch radostí a smutků je při medicíně celá řada. Snad přeci jen převažovaly ty radosti z úspěchů.

Při práci na klinikách jsme vedli také výuku mediků, vedli jsme také praktika. Ta práce nás těšila. V r. 1970 nám bylo vyučování z politických důvodů zakázáno, jak již bylo řečeno. Nesouhlasili jsme s okupací. Rozešli jsme se nepodmínečně. Později ještě za námi přicházeli různí funkcionáři, abychom odvolali svůj nesouhlas. To se však nestalo. Kdo nežil v této zemi nemusí ani vše chápat. V nás však již vymírala ta mladistvá naivita. My jsme přeci nikdy nebyli pro zločiny a násilí...

Pamatuji se, jak opakovaně za námi chodili medici se slovy: - proč jste nás opustili?- Co jsme mohli říkat?

Pak jsme byli oba vyloučeni z klinik ze stejných politických důvodů. Libuše začala jezdit do Pardubic, já přešel na polikliniku jako odborný internista, jak již bylo napsáno. Asi po 4 letech přešla na dětské oddělení i Libuše. Byli jsme tedy na stejné poliklinice. Byl to stálý kolotoč každodenní práce. A jaký paradox: zde jsme opět občas měli výuku mediků i mladších lékařů. Těšilo nás to...

Ještě musím připojit malou vzpomínku na cesty po evropských metropolích z r. 1987. Projeli jsme Paříž, Rouen, Le Havre, Londýn, Brusel, Hamburg a končili s lodním putováním ve Warnemünde, odkud jsme jeli do Prahy vlakem. V noci jsme na okamžik zastavili v Drážďanech a já je opět uviděl shora od nádraží, jako tenkrát v r. 1941, kdy nás tam zavezli dozorcí SS, aby nás předali do příslušných věznic k soudnímu projednávání. Mne tenkrát nejprve odvezli do Budyšina a teprve po několika měsících opět do Drážďan. Vlak stál i tentokrát na vyvýšeném viaduktu, odkud bylo trochu vidět do ulic. Tenkrát za války to byla moje první zahraniční cesta! I to je jeden z paradoxů života...

Zde se opět odvíjí několik drobných úseků života. Jednou z party na dolech v Halle utekli dva naši vězňové. Měli něco kriminálního, byli to Němci. Bachař za nimi poslal dva jiné vězně, takové trochu moral insanity, jeden byl zavřen pro homosexualitu, za což byly tenkrát vysoké tresty. Šli po stopách, které byly dobře viditelné v tom uhelném mouru, který byl všude. Pak je přivedli a ti dva je tloukli topůrky krumpáčů. A to byli spoluvězni! Bachař mezitím povolal auto, jakéhosi vězeňského antóna a oba odvezli. Jak jsme se později doslechli, dostali temnici a pak měli prý nový soud, přídatný za ten útěk. Vzpomínal jsem i na příznivější událost, kdy v Drážďanech, kde starý německý dozorce na "kříži" volal při Freistunde: Hintereinander a sám přidával česky: - sa sebou -. Bylo nás tam tenkrát hodně Čechů. Vzpomněl jsem znovu na Smečky s Hankou, která nás spojovala se světem venku... Tak plynuly vzpomínky pele-mele...

Tak když se zamyslím nad tím prakticky uplynulým 20. stoletím, které přineslo tolik nových objevů, ale zároveň i tolik nebývalé zkázy, a to nemyslím jen války, ale i poškození přírody lidskou činností, města ověšená paneláky bez větší fantazie, množství automobilů a jejich zplodiny, že nejsou už uchráněna ani moře a oceány, jak se celé lidské, živočišné i rostlinné prostředí vyčerpává. Nejsou to uspokojivé představy. Naše planeta bude kroužit svou dráhou dál, třeba i bez života. Lidstvo ji poničilo, je na něm, aby ji zachránilo, aby včas udělalo řadu opatření na záchranu tohoto světa. Je to otázka přelidnění, otázka výroby, která by se měla přiblížit víceméně bezodpadové výrobě, jak ji vidíme v přírodě a pod. Opakuji se, ale jsou to otázky tak naléhavé, že je nutno stále je připomínat. Nebo zůstane lidstvo trvale na šikmé ploše zkázy? To vše již ale není jen v silách jednotlivců, na tom musí pracovat i vlády, a to vlády všech zemí, prakticky již dnes celého světa.

Ale i příroda sama má ještě v záloze mnoho trumfů, nové infekce, katastrofy a pod. Nesmíme dát šanci zničení této země, která je nám -matkou jedinou, i v dědictví nám danou, i hrobem naším - už podle našeho Máchy!

Mládí se nevrací, ani pozdější léta se nevracejí, o to silněji si uvědomujeme, že ve stáří nastává již sčítání a odčítání celého života. Čeká to jednou i na naše mladé, i když o tom ještě mnoho nevědí. I to je podstata generačního problému.

Sbohem 20. století, ty nejzávratnějších v nových objevech, ale i nejkrutější v celé historii lidstva, nebezpečné pro celou naši planetu, ty labyrinte světa, který tak lehkomyšlně ztrácíš ten ráj v lidských srdcích...(Komenský).

## 39

Konečně po delší době vysvitlo slunce, ale je chladno a všude leží sníh. Dnes je 6.12.1998. Je mi právě těch 80 let. Píšu poslední fragment, jsme u konce...

Cítím se jako odchovanec křesťanské kultury. Základní křesťanské desatero jistě vyplynulo z lidské zkušenosti, podobně jako Hippokratova přísaha v lékařství. Nemyslím, že bych za vším musel vidět nějakého smyšleného Boha, stačí sama příroda, vesmír se svými zákonitostmi, i když vše úplně neznáme. Také k tomu nepotřebujeme žádnou instituci, jako je církev. Myslíme si, že mravnost by měla být v nás, podpořena celou výchovou. Kdo k tomu potřebuje Boha a církev, nechť je má... Je demokracie.

Kolikrát jsme stáli na hraně života. Některé situace mi připomínají jednu událost z prázdnin r. 1936. Byli jsme s kamarády v Prachovských skalách. Měl být proveden přeskok z věže na jinou blízkou skálu. Když už jsem se rozběhl, volá Zbyněk, který byl přede mnou: - neskákej!-. Sám přeskočil, ale zjistil jistě nebezpečí. Taktak jsem zabrzdil na okraji, ale přede mnou zela velká propast, do které bych málem spadl. Nedělám si iluze, jak by to dopadlo... Ta závratná prohlubeň se pak opakovaně v mysli připomínala v některých kritických situacích. Ta děsivá prohlubeň!

Tak mnoho je za námi, před námi už snad méně. Vylíčil jsem svůj život s okolním úzkým okruhem, v kterém žijeme. Byl to osud lidí naší doby, tohoto 20. století s celou složitostí tohoto věku. Každý měl trochu jinou cestu, ale bylo to v tom celkovém rámci těch všech událostí. To vše jsme prodělali. Vydržme ještě ten čas, který je nám věnován. Život vždy je jakési torso, kéž by to bylo, řečeno s Karlem Tomanem, Torso naděje!

Kdysi jsme jako chlapani a děvčata nastoupili do lokálky dětství, později ve školních létech do osobního vlaku, dále snad do spěšného vlaku, později do rychlíku, který nás unášel životem v tomto 20. století. Mnozí vystupovali i nastupovali, někteří se vraceli, jiní již nikdy. Teď ve stáří se však život nijak nezvolňuje, snad jsme se ocitli v této moderní době v nějakém moderním expresu "intercity"?

Blíží se to konečné "má dáti, dal", jak říká moje starší sestra Věra. Ještě ve mně přetrvává ten malý chlapec s nekonečnou důvěrou ve svět. A až přijde ta skutečná, nenávratná propast, kde zmizíme, nechť zůstane malá památka v srdcích nejbližších, která však postupně také vybledne. Zůstanou jen drobné stopy po našem životě, aby i ony časem vymizely...

Takový je běh života!

